

Många bäckar små blir en administrativ å

**En kvalitativ studie om hur grundskollärare upplever
och hanterar administrativt arbete i skolan**

Av: Molly Jannerman & Lina Sjöberg

Handledare: Stefan Svallfors

Södertörns högskola | Institutionen för samhällsvetenskaper

Kandidatuppsats 15 hp

Sociologi | Hötterminen 2016

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Förord

Följande studie är resultatet av ett samarbete, där samtliga avsnitt har utarbetats och författats av oss båda och vi är således gemensamt ansvariga för innehållet. Den enda ansvarsuppdelning som skett är att vi delat upp intervjuer och transkribering oss emellan, där vi genomfört tre intervjuer var. Materialet har dock bearbetats tillsammans och såväl empiri som analys är därmed ett resultat av vårt gemensamma arbete. Vi vill rikta ett stort tack till de lärare som medverkat i studien och öppet delat med sig av sina upplevelser, tankar och känslor. Utan er hade inte studien varit möjlig att genomföra. Slutligen vill vi också tacka vår handledare Stefan Svallfors som genom sitt engagemang och kunnande bidragit med konstruktiv kritik och väglett oss i rätt riktning.

Molly Jannerman & Lina Sjöberg

Stockholm, 2017

Abstract

“Många bäckar små blir en administrativ å” is a bachelor thesis in sociology authored by Molly Jannerman and Lina Sjöberg. In light of the fact that Swedish schools has been subject to a series of reforms which has stimulated an increase of administrative work, this study aims to offer an insight in how elementary school teachers experience the administration and how it is dealt with. The study takes a qualitative approach and is based on semi structured interviews with six elementary school teachers. The analytical framework of the study is made of Lipsky’s theory of street level bureaucracy, Tumber’s theory of policy alienation, Hodson’s model of workers behaviors, and parts of new institutionalism and legitimacy theory. The result indicates that the teachers’ experiences of the administrative work are complex. As well as they view it as relevant and important, they also find some of the tasks overwhelming and stressful. The administrative work is also found to be a way to create legitimacy in the teaching role; it becomes a tool to justify their decisions against the surroundings. The teachers develop strategies to deal with the administration, which tends to relate closely to how it’s experienced, and therefore includes touches of both compliance and resistance. The identified strategies are made up of simplifying of tasks, shortcuts, procrastination and avoidance, and the goals are mainly to create time for the students and make their working hours sufficient.

Keywords: administration, elementary school teachers, strategies, legitimacy, limited resources

Sammanfattning

”Många bäckar små blir en administrativ å” är en kandidatuppsats i sociologi författad av Molly Jannerman och Lina Sjöberg. Mot bakgrund av att den svenska skolan varit föremål för en mängd reformer som bidragit till att det administrativa arbetet i skolan ökat, är studiens syfte att ge en inblick i hur grundskollärare upplever det administrativa arbetet samt hur det i praktiken hanteras. Studien utgår från en kvalitativ ansats och bygger på sex semistrukturerade intervjuer med verksamma grundskollärare. Studiens analytiska ramverk utgörs av Lipskys teori om gräsrotsbyråkrater, Tummers teori policy alienation, Hodsons typologi över organisatoriska beteendemönster samt delar av nyinstitutionell teori och legitimitetsteori. Resultaten visar att lärarnas upplevelse av administrationen är komplex, i vissa avseenden upplevs den relevant men i andra som övermäktig och som en bidragande faktor till stress. Utmärkande är att administrationen fyller en legitimitetsskapande funktion och fungerar som ett verktyg för att rättfärdiga sina beslut och sin lärarroll gentemot omgivningen. De strategier lärarna utvecklar för att hantera administrationen står i nära relation till hur den upplevs och visar således drag av både samtycke och motstånd. Strategierna som identifierats handlar om att skapa förenklingar, ta genvägar, skjuta upp och prioritera bort administrationen och används främst i syfte att skapa tid till eleverna och få arbetstiden att räcka till.

Nyckelord: *administration, grundskollärare, strategier, legitimitet, otillräckliga resurser*

Populärvetenskaplig sammanfattning

Under de senaste decennierna har det administrativa arbetet ökat i omfattning för lärare i svenska skolor. I denna studie "Många bäckar små blir en administrativ å" undersöker Molly Jannerman och Lina Sjöberg hur lärare upplever och hanterar administrativt arbete i skolan. Intervjuer har genomförts med sex grundskollärare där de fått berätta om sina tankar och upplevelser kring administrationen och hur de praktiskt hanterar den. För att nå en större förståelse för lärarnas upplevelser har deras berättelser analyserat med hjälp av relevanta teorier som berör arbetsvillkor, beteendemönster och legitimitet. Det visar sig att lärare upplever administrativt arbete som både positivt och negativt. Vissa delar av administrationen anses vara nödvändig och viktig för såväl elever som lärare, medan den i andra fall upplevs allt för omfattande och som en källa till stress. Det framkommer vidare att administrationen blir ett verktyg för att rättfärdiga sina beslut och sin lärarroll och genom detta vinna omgivningens förtroende. Beroende på hur administrationen upplevs skapar lärarna olika strategier för att hantera den. I studien framgår att lärarna skapar genvägar, skjuter upp eller prioriterar bort delar av det administrativa arbetet och att detta framför allt är sätt att få mer tid till eleverna och sin egen arbetstid att räcka till.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	2
1.2 Uppsatsens disposition.....	3
1.3 Administration som begrepp.....	3
2. Tidigare forskning	4
2.1 Skolreformer, förändrade arbetsvillkor och administration.....	4
2.2 Administrationens karaktär, utbredning och effekter.....	5
2.3 Organisatoriskt beteende och utvecklande av strategier.....	7
2.4 Sammanfattning och anknytning till vår studie.....	8
3. Teori	10
3.1 Gräsrotsbyråkrater.....	10
3.2 Policy alienation.....	11
3.3 Nyinstitutionell teori och legitimitet.....	12
3.4 Organisatoriskt samtycke och motstånd.....	13
3.5 Från upplevelse till handling - analysram.....	14
4. Metod	16
4.1 Metodologisk ansats.....	16
4.2 Urval.....	16
4.3 Databasinsamlingsmetod.....	17
4.4 Praktiskt genomförande.....	18
4.5 Analys av datamaterial.....	19
4.6 Etiska aspekter.....	20
4.7 Metodkritik.....	20
5. Resultat och analys	22
5.1 En alltmer komplex lärarroll	22
5.1.1 Många bäckar små blir en administrativ å.....	22
5.1.2 Administrationens relevans utifrån funktion och mängd.....	24
5.1.3 Stress och känslan av att inte räcka till.....	26
5.2 Att verka i ett granskningssamhälle	27
5.2.1 Administration – ett sätt att ha ryggen fri.....	27
5.2.2 Mot en avprofessionalisering?.....	30
5.3 Strategier för att hantera administrationen	31
5.3.1 Autonomins betydelse för hur man handlar.....	31
5.3.2 Genvägar och förenklingar.....	33
5.3.3 Att skjuta upp och prioritera bort.....	34
6. Avslutande diskussion	36
6.1 Summering av resultat i ljuset av teori.....	36
6.2 Avslutande reflektioner.....	37
6.3 Implikationer för vidare forskning.....	40
Referenser	41
Bilaga 1	44
Bilaga 2	45

1. Inledning

Den svenska skolan är ett ämne som ständigt är uppe för debatt. Diskussionen som förs gällande skolväsendet tenderar i dagens samhälle att ha en negativ klang, inte minst efter de kraftigt sjunkande skolresultat som uppvisades i Pisas internationella mätning från 2013 (DN 2013). I den senaste Pisa-mätningen tycks trenden brytas och nu visas istället en uppgång i resultaten bland svenska skolelever. Trots detta placerar sig Sverige ändå en bra bit efter sina nordiska grannländer (DN 2016) samtidigt som statistik pekar på att lärare idag löper en allt större risk för utbrändhet och depressioner till följd av en ökad arbetsbelastning (Läraryrket 2015). Den offentliga sektorn har under de senaste decennierna genomgått en rad förändringar, omstruktureringar och rationaliseringar vilket har medfört förändrade villkor för anställda inom skolan (Lundström 2015; Persson 2006; Stenlås 2011). Till dessa förändringar hör en ansvarsförskjutning i och med kommunaliseringen av skolan, men också nya betygssystem och läroplaner, införandet av det fria skolvalet och förändrade styrformer (Forssell & Ivarsson Westerberg 2014:137).

Skolsystemet har därmed kommit att bli allt mer marknadsmässigt och skolan styrs numera med tekniker inspirerade av New Public Management, vilket kan förstås som ett paraplybegrepp för en mängd lednings- och styrtekniker som har sitt ursprung i den privata sektorns metoder (Almqvist 2006). Ambitionen har varit att skapa mer kostnadsmedvetna och effektiva verksamheter och samtidigt decentralisera ansvaret (Hasselbladh et al 2008). Till New Public Managements typiska drag hör även ett ökat resultatfokus och en ökad betoning på produktivitet och mätningar av prestationer. Tanken med dessa styrformer är att ge skolans brukare men också demokratiska beslutsfattare större insyn i skolans kvalitet och prestationer. Samtidigt tenderar målstyrningen och fokus på resultat och ekonomi att medföra att lärarnas inflytande över sitt arbete minskar (Persson 2006). Till följd av decentralisering, ett ökat fokus på resultat och utvärdering kommer också ett ökat behov av samordning, kontroll och granskning och i förlängningen också ett ökat behov av administration.

Forskning, såväl som den mediala bilden, pekar mycket riktigt också på att den tid lärare lägger på administration tar allt mer tid i anspråk (Forssell & Ivarsson Westerberg 2014; Skolverket 2015; SVT 2016). Det handlar bland annat om att fylla i mallar för åtgärdsprogram, göra utredningar, individuella utvecklingsplaner och frånvarohantering (Läraryrket 2013). "Dokumentationshetsen har gått för långt" är ledarrubriken i en rapport utförd av

Läraryrket (2013), som vidare beskriver hur lärarnas arbetsbelastning har ökat samtidigt som resurser för att hantera ökningen saknas. Även från lärarhåll höjs kritiska röster som framhåller hur administrationen tar tid från skolans kärnverksamhet (Lärarnas tidning 2012). Det går således att urskilja en tendens mot att lärarna idag förväntas utföra allt mer administrativt arbete samtidigt som arbetsbördan ökar och resurserna minskar. Hur lärarna själva upplever administrationen i förhållande till sin yrkesroll och hur de i praktiken hanterar den är däremot ett relativt outforskat område och det är mot bakgrund av detta som denna studie tar sin utgångspunkt.

1.1 Syfte och frågeställningar

Den svenska skolan har under de senaste årtiondena varit föremål för en rad reformer och förändringar. Till följd av detta har också lärares arbetsvillkor kommit att förändras, där ett ökat administrativt ansvar kan ses som en del i förändringarna. Samtidigt höjs kritiska röster om hur lärarnas arbetsbelastning blir allt större och hur lärarna idag lägger allt mer tid på administrativt arbete. Mot bakgrund av detta ämnar denna studie öka förståelsen för hur lärarrollen för svenska grundskollärare idag ser ut, med det övergripande syftet att ge en inblick i hur lärarna själva upplever sin arbetssituation i förhållande till det administrativa arbetet. Vidare ämnar studien ge en inblick i hur det administrativa arbetet hanteras och tar sig i uttryck i praktiken. För att besvara vårt syfte har följande frågeställningar skapats:

- Hur upplever lärarna det administrativa arbetet i skolan?
- Vilka strategier använder sig lärare av för att hantera det administrativa arbetet och hur kan dessa strategier förstås?

1.2 Uppsatsens disposition

Efter att syfte och frågeställningar nu har presenterats följer en begreppsdiskussion i syfte att förtydliga hur studiens huvudbegrepp administration kommer användas. Därefter följer ett avsnitt om tidigare forskning, där relevant forskning rörande läraryrkets förändring, administration och organisatoriskt beteende redogörs för och vidare presenteras den kunskapslucka som studien ämnar bidra till. Efter tidigare forskning presenteras ett teoriavsnitt som behandlar de teoretiska begrepp och utgångspunkter som utgör studiens analysram samt hur dessa kommer användas i förhållande till studiens syfte. Därefter redogörs för studiens metodologiska ansats i syfte att beskriva hur uppsatsens genomförande gått till. Här diskuteras urval, datainsamlingsmetod och analys samt etiska överväganden mot bakgrund av studiens syfte. I resultat- och analysavsnittet redogörs för de empiriska mönster som framkommit där dessa löpande analyseras och tolkas i ljuset av teori och tidigare forskning. Avslutningsvis följer ett diskussionsavsnitt där studiens resultat summeras i förhållande till teoretiska utgångspunkter i syfte att besvara studiens frågeställningar. Här presenteras också våra egna avslutande reflektioner där intressanta aspekter av resultaten lyfts upp och diskuteras i relation till tidigare forskning för att sedan utmynna i förslag vidare forskning.

1.3 Administration som begrepp

Begreppet administration är mångfacetterat och har ingen entydig definition. Det kan därför användas på många olika sätt, varvid det är på sin plats att tydliggöra vilken definition av administration som ligger till grund för denna studie. I det följande kommer administration att definieras som:

”Allt skapande och all insamling, bearbetning, sammanställning och avrapportering av information till olika intressenter som syftar till att upprätthålla, samordna och styra ett organiserat system av något slag över tid och rum”

(Forssell & Ivarsson Westerberg 2014:4)

Administration definieras här relativt brett, vilket i denna studie är till fördel. Det ger utrymme för de intervjuade lärarna att själva reflektera över vad som faller under administration utan att på förhand begränsas av alltför snäva ramar. Vår avsikt med ovanstående definition är således att göra en relativt bred avgränsning av begreppet, inom vilken vi låter lärarnas subjektiva upplevelser tala.

2. Tidigare forskning

I det följande presenteras tidigare forskning som är av relevans för studien. Den forskning som redovisas berör administrationens framväxt, utbredning och innehåll samt de potentiella effekter som den kan föra med sig. Därefter presenteras forskning som mer inriktar sig på organisatoriskt beteende, detta då delar av studiens syfte behandlar hur lärarna hanterar administrationen i skolan. Avslutningsvis förs en diskussion gällande hur denna studie kan förstås i relation till tidigare forskning samt vad vilken kunskapslucka studien ämnar fylla.

2.1 Skolreformer, förändrade arbetsvillkor och administration

Ballet och Kelchtermans (2009) har i studien "Struggling with workload: Primary Teachers' experience of intensifications" använt sig av kvalitativa fallstudier av belgiska grundskollärare i syfte att studera hur de senaste årens skolreformer påverkat lärarnas arbetsvillkor. Författarna beskriver hur tidigare studier på området pekar på att det skett en "intensifiering" av läraryrket, där lärare måste utföra allt fler arbetsuppgifter samtidigt som tiden och resurserna är knappa. Denna utveckling riskerar att leda till en avprofessionalisering som en följd av att den professionella kunskapens betydelse minskar samtidigt som de rutinartade administrativa uppgifterna ökar (Ballet & Kelchtermans 2009:1151). Fitzgerald (2008:123) pekar på en liknande utveckling när hon studerar hur politiska reformer påverkar lärares arbetsvillkor. Studien visar hur lärarna upplever att arbetstimmarna, de administrativa uppgifterna och redovisningsskyldigheten ökar samtidigt som det läggs ett allt större fokus på att rapportera både sina egna och elevernas resultat. Sammantaget menar Fitzgerald (2008:123) att detta har lett till att lärarna upplever en känsla av förlust när det gäller deras autonomi och professionella omdöme.

Ballet & Kelchtermans (2009:1152) studie visar alltså att lärarna upplever att de administrativa uppgifterna ökat i omfattning men också hur vissa administrativa uppgifter som ålagts lärarna upplevs som meningslösa. Här handlar det främst om administrativa uppgifter som lärarna bedömer tar för mycket tid i anspråk i förhållande till vad de ger eleverna. På ett djupare plan har det också en devalverande verkan på lärarnas kunskap och professionella omdöme, där lärarna känner att deras kompetens mäts utifrån hur väl de genomför de administrativa uppgifterna (Ballet & Kelchtermans 2009:1152). Allt pappersarbete beskrivs som ett sätt att bevisa att man lever upp till kraven men upplevs samtidigt stå i konflikt med vad lärarna anser att deras roll borde vara. Att lärarna måste vara granskningsbara och "bevisa" sin kompetens

kan enligt Ballet & Kelchtermans (2009:1153) medföra att externa krav och rädslan för att bli granskad underminerar lärarnas självförtroende.

Stenlås (2011:11) har med hjälp av offentligt tryck, publikationer och tidigare forskning studerat hur de senaste årens skolreformer kommit att påverka svenska lärare. Många av reformerna är inspirerade av New Public Management, som bygger på tanken om att man, genom att applicera metoder från den privata marknaden i offentlig sektor, ska nå såväl högre effektivitet som minskade kostnader. En effekt av detta beskrivs vara ökande krav på kontrollbarhet, där alla resultat i verksamheten ska göras mätbara genom tydligt förutbestämda rutiner och noggrann dokumentation för att på så sätt garantera att verksamheten utförs på ett lämpligt sätt och med goda resultat (Stenlås 2011:15). Granskning har därmed kommit att bli ett av statens viktigaste styrmedel. Här finns en risk att det skapas konflikter mellan utomstående granskare och beslutsfattare som kräver evidens och de professionella själva, som grundar sina beslut på egna erfarenheter och kännedom om verksamheten (Stenlås 2011:15). Det saknas dock vetenskaplig evidens för vilken nytta dokumentationen i skolan fyller men också för hur mycket tid och resurser dessa krav tar från kärnverksamheten (Stenlås 2011:18). Sammanfattningsvis kommer Stenlås (2011:24) precis som Ballet (2008:1151-1153) och Fitzgerald (2009:123) fram till att skolreformer verkat nedbrytande på såväl läraryrkets profession som lärarnas autonomi.

Samtidigt som det blir tydligt att lärarrollen har förändrats till följd av de reformer som genomförts går det också att se ett starkt samband mellan dessa reformer och det förändrade administrativa arbetet i både läraryrket och i offentlig sektor som helhet. Forssell och Ivarsson Westerberg (2014:40-41) belyser i artikeln ”New Public Management och administrationssamhället” hur administrationen i den svenska offentliga sektorn ökar och hur de New Public Management-inspirerade reformerna som implementerats i offentlig sektor kan förstås som en förklaring till detta. Ökad dokumentation, fler möten och redovisningar tillsammans med en ökad granskning är faktorer som samtliga bidrar till en ökad administrativ börda (Forssell & Ivarsson Westerberg 2014:40-41).

2.2 Administrationens karaktär, utbredning och effekter

Svenska studier som renodlat behandlar lärares relation till administration är sällsynta. Ivarsson Westerberg (2004) har i sin avhandling ”Papperspolisen” däremot genomfört en fallstudie av den administrativa utvecklingen för polisen från 1965-2003 i syfte att studera hur och varför

det administrativa arbetet har förändrats. I avhandlingen framgår att administration är ett mångtydigt begrepp, vilket medför att det är svårt att i detalj mäta administrationens förändring. Flera försök att mäta administrationens utbredning har dock gjorts och dessa pekar på att administrationen ökat. Den administrativa utveckling som Ivarsson Westerberg (2004:9, 11-14) här identifierar menar han inte är något unikt för polisen utan att den återfinns även hos lärare och andra professioner i offentlig sektor. Han kommer vidare fram till att de administrativa arbetsuppgifter som sedan 1980-talet ökat mest framförallt handlar om att "informera, presentera och redovisa sin verksamhet och dess resultat" (Ivarsson Westerberg 2004:210). Denna utveckling är också något som Lindgren (2014:9) visar på då hon belyser hur offentlig sektor som helhet idag i allt större utsträckning ska bedömas, utvärderas, granskas och inspekteras.

Att organisationer i allt större utsträckning ska vara granskningsbara beskrivs av Forssell & Ivarsson Westerberg (2014:9) vara en av anledningarna till att administrationen ökar. Författarna har i boken "Administrationssamhället" sammanställt en mängd forskningsstudier, rapporter, mätningar, statistik och utredningar som rör administration i offentlig sektor. De identifierar här två huvudtyper av administration; *organisering* och *legitimerande* som i sin tur kan vara både formell och informell. Den förra finns till för behovet av intern styrning och samordning av verksamhetens aktiviteter och förutsätter exempelvis redovisnings- och rapportsystem (Forssell & Ivarsson Westerberg 2014:44-45). Legitimerande administration å andra sidan, finns till för att stärka och bevara organisationens legitimitet och är därmed inte direkt nödvändig för styrningen eller produktionen i verksamheten. Den baseras på förslag och krav från den institutionella omgivningen och då i synnerhet krav på transparens (Forssell & Ivarsson Westerberg 2014:44-46).

Forssell & Ivarsson Westerberg (2014:154,239) menar att den samlade tendensen utifrån forskning om lärares tidsanvändning pekar på att det administrativa arbetet blir en allt större del av lärarnas arbete. Ökningen av administrativa uppgifter består ofta av en uppgift här och en där men sammanlagt blir det en betydande mängd. Eftersom det administrativa arbetet ofta är osynligt ges det inte extra tid utan det läggs istället på de vanliga arbetsuppgifterna, vilket Forssell & Ivarsson Westerberg (2014:238) menar kan medföra en ökad risk för stress och ohälsa. Precis som i Ballet och Kelchtermans (2008:1151) studie så pekar även Forssell & Ivarsson Westerberg (2014:235-236) på att den ökade administrationen riskerar att leda till en avprofessionalisering. När granskningar, redovisningar och mätningar av resultat blir allt

vanligare och styrmodellerna allt mer kontrollerande riskerar det i förlängningen att signalera en minskad tillit till professionella yrkesgrupper men också beskära deras autonomi. Evetts (2009:260) argumenterar även hon för att samtidens professionalism har genomgått och fortfarande genomgår en förändring där exempelvis tilliten och kompetensen hos professionella ifrågasätts alltmer. En annan potentiell risk som Forssell & Ivarsson Westerberg (2014:234) pekar på är hur ett alltför stort fokus på administrativa uppgifter tenderar att tränga undan organisationens kärnverksamhet, där man administrerar allt mer och producerar mindre. Detta är en utveckling som i förlängningen kan medföra en minskad legitimitet. Evetts (2009:260) pekar på en liknande tendens då hon beskriver hur en ökning av dokumentation och föreskrifter i offentlig sektor riskerar att ta tid från arbetet med klienter och andra arbetsuppgifter knutna till kärnverksamheten. Vidare belyser Mausethagen (2012:23-24) hur reformer som påverkar lärarnas relationer till elever och kollegor negativt riskerar att mötas med motstånd då relationer med eleverna och kollegor ses som värdefulla och viktiga för undervisningen.

2.3 Organisatoriskt beteende och utvecklande av strategier

Hodson (1991) har i studien "The active worker: compliance and autonomy at the workplace" använt sig av intervjuer och observationer i syfte att studera hur organisatoriskt samtycke och motstånd tar sig uttryck hos anställda. Genom en induktiv ansats har han kartlagt olika handlingsmönster kopplat till samtycke och motstånd gentemot ledningen. Hodson (1991:47) kommer fram till att det är av största vikt att inkludera den centrala roll som yrkesstolthet och arbetstagares strävan efter autonomi har i arbetet, för att öka förståelsen för de former av organisatoriskt beteende som kan uppstå i en organisation.

Moore et al (2002:551) har skrivit en artikel baserad på en omfattande intervjustudie som behandlar brittiska lärares reaktioner på samtidens snabba och intensiva skolreformer. Studien visar hur lärare positionerar om sig när de möter nya politiska reformer som kan mötas med såväl ambivalens som fientlighet. Moore et al (2002:552) identifierar en mer nyanserad förståelse av begreppen samtycke och motstånd när det gäller organisatoriskt beteende, då de menar att dessa begrepp inte räcker till för att förklara de komplexa förhållningssätt lärarna uppvisade. Det var nämligen väldigt få av lärarna som öppet deklarerade att de fullt ut samtyckte till skolreformerna eller fullt ut förkastade dem. Istället belyser studien hur nästan alla intervjuade lärare modifierat sina nuvarande arbetssätt för att få dem att överensstämma med den aktuella reformen eller hittat vägar för att inkorporera reformen i sin i stort sett oförändrade praktik (Moore et al 2002:552-554).

Ballet och Kelchtermans (2009:1155) har genom fallstudier studerat hur lärare hanterar olika förändringskrav och en ökad intensifiering i yrket. I ett försök att balansera förändringskrav, deras egna professionella upplevelser och upplevelsen av vad som är bäst för eleverna utvecklar lärarna olika ”coping-strategier”. Den mest förekommande strategin är att kompromissa, där lärarna exempelvis förblir lojala mot sina egna professionella värderingar samtidigt som de också svarar mot externa krav. En annan vanligt förekommande strategi som Ballet & Kelchtermans (2009:1155) identifierat är ”åtlydnad”. Strategin innebär inte att lärarna fullt ut accepterar och utför förändringarna utan strategin är ofta strategisk och kan förstås som pragmatisk. Den pragmatiska attityden tillåter lärarna att kompromissa, lärarna ser till att möta kraven men själva utförandet görs inte enligt instruktionerna. Ballet & Kelchtermans (2009:1155) drar slutsatsen att den pragmatiska attityden fungerar som en strategi för att hantera alla de olika krav som lärarna ställs inför samtidigt som den skapar tid för vad lärarna anser vara det arbetets viktigaste uppgift – att undervisa elever.

2.4 Sammanfattning och anknytning till vår studie

Den forskning som presenterats i detta avsnitt har berört administrationens framväxt, utbredning och innehåll men också de potentiella effekter som den kan föra med sig. Skolreformer har medfört ett ökat krav på administrativa arbetsuppgifter, vilka har beskrivits som tidskrävande och stundtals meningslösa. Det finns också studier som pekar på att administrationen riskerar att ta alltför mycket tid från de professionellas huvudsakliga uppgifter, vilket i lärarnas fall är att undervisa. Administrationen beskrivs i tidigare forskning som delvis sammankopplad med en hårdare granskning av lärarna, vilket medför positiva aspekter i form av mer demokratisk insyn i skolan men också negativa aspekter, där ett alltför stort fokus på granskning riskerar att urholka professionellas autonomi (Ballet & Kelchtermans 2009; Forssell & Ivarsson Westerberg 2014). Forskning kring organisatoriskt beteende talar vidare för att anställdas strävan efter autonomi är av stor betydelse för vilka beteendemönster som utvecklas, samtidigt som det blir tydligt hur förändrade och ökade krav också kan vara en bidragande faktor till att olika hanteringsstrategier utvecklas (Ballet & Kelchtermans 2009; Hodson 1991). Svenska studier som uttryckligt behandlar lärares praktiska tillämpning av administrativa arbetsuppgifter är i dagsläget svåra att finna, vilket lämnar en kunskapslucka i forskningen. Avsikten med denna studie är således att ta sig an denna kunskapslucka genom att koppla samman de forskningsfält som behandlar lärares arbetssituation och administration med det fält som behandlar organisatoriskt beteende. Vår intention är att detta ska bidra till en

utvidgad förståelse för både lärarnas subjektiva upplevelse av administrativt arbete i skolan men också de beteendemönster som ett ökat krav på administration föder.

3. Teori

I följande avsnitt presenteras studiens teoretiska begrepp och utgångspunkter. Teorierna som redogörs för ger en bild av hur lärares arbetssituation kan förstås, hur olika former av alienation kan utvecklas till följd av reformer samt vilken roll omgivningen spelar för organisationer i dagens samhälle. Därefter presenteras en teori som redogör för de olika beteendemönster som kan uppstå i organisationer. Slutligen mynnar teorierna ut i en analysram som redogör för hur teorierna kommer att appliceras samt hur de motiveras utifrån studiens syfte.

3.1 Gräsrotsbyråkrater

Lipskys teori om "street-level bureaucracy" kan på svenska förstås som teorin om gräsrotsbyråkrati (se Johansson 1992). Gräsrotsbyråkrater kännetecknas som anställda inom offentlig sektor som i sitt arbete direkt interagerar med medborgarna. Gräsrotsbyråkrater har ett väsentligt mått av handlingsfrihet när det gäller arbetets utförande men måste samtidigt förhålla sig till regler, direktiv och förordningar från högre instanser (Lipsky 2010:3). Lärare är därmed exempel på en yrkesgrupp som går under benämningen gräsrotsbyråkrater och som representerar regeringens politik i praktiken, det vill säga på gräsrotsnivå.

Ett av gräsrotsbyråkraternas dilemma är att de både har en professionell och en byråkratisk roll, där det kan skapas en diskrepans mellan vad gräsrotsbyråkraternas professionella normer och moral anser vara viktigt och vad byråkratiska regler och direktiv föreskriver (Lipsky 2010:189-190). Gräsrotsbyråkrater har en önskan om att behålla och utvidga sin autonomi och om den begränsas, trots att gräsrotsbyråkraterna själva känner att deras omdöme och handlingsfrihet är avgörande för att fatta olika beslut, ses dessa begränsande krav som obefogade (Lipsky 2010:19). *Målkonflikt* är ett begrepp som används för att beskriva just hur det kan uppstå en konflikt gällande vad gräsrotsbyråkraternas roll borde innefatta, där olika aktörer har skilda tankar om vad dennes roll och mål bör vara (Lipsky 2010:45-46).

Otillräckliga resurser är ett annat begrepp som används för att känneteckna gräsrotsbyråkraternas arbetssituation och innebär att resurserna inte är tillräckliga i förhållande till de uppgifter som man förväntas utföra (Lipsky 2010:31-32). Det finns även organisatoriska faktorer som påverkar arbetet för gräsrotsbyråkrater, där exempelvis ifyllande av formulär och annat pappersarbete reducerar tiden man har med klienterna, vilket i lärarnas fall skulle kunna innebära att pappersarbete tar tid från den direkta elevkontakten. Sammantaget bidrar detta till

att risken för arbetsrelaterad stress ökar samtidigt som gräsrotsbyråkrater också upplever en stress av att ständigt vara under granskning av myndigheter och andra aktörer (Lipsky 2010:31-32). Otillräckliga resurser kan vidare förstås som en anledning till att det är nästintill omöjligt för gräsrotsbyråkraterna att utföra sitt arbete på ett idealiskt vis och de utvecklar därför *genvägar och förenklingar* för att hantera arbetets komplexitet (Lipsky 2010:82-83). Genvägar och förenklingar blir ett sätt att ta kontroll över arbetssituationen där dessa kan struktureras så att de maximerar myndigheters och politikernas mål och beslut men de kan också struktureras så att lyhördheten för klienterna maximeras. De kan därmed också vara helt informella och stå i motsats till myndighets- och politiska beslut (Lipsky 2010:83-86).

3.2 Policy alienation

”Policy alienation” är ett begrepp myntat av Tummers et al (2009:687) och beskrivs som en utveckling av Marx sociologiskt klassiska teori om alienation i arbetet. Begreppet har anpassats till dagens professioner inom offentlig sektor och syftar till den subjektiva alienation som uppstår när dessa upplever ett avstånd till de politiska program som de är delaktiga i att implementera. Tummers et al (2009:686) menar att detta är något som dels kan påverka effektiviteten i det politiska programmet men också kvalitén hos interaktioner mellan professionella och medborgare. Begreppet innefattar tre olika dimensioner; *maktlöshet*, *meningslöshet* och *rollkonflikter*.

Maktlöshet som dimension relaterar till den grad av inflytande som professionella inom det offentliga har på utformningen av det politiska program som de ska implementera. I de fall då inflytandet är litet, uppstår med stor sannolikhet känslor av maktlöshet. Tummers et al (2009: 688-689) menar att det kan ske till exempel då politiska beslut fattas utan att de professioner som är delaktiga i implementerandet tas till hjälp vid utformningen av dem. Även då politiken väl har utformats och rent praktiskt ska implementeras i organisationen kan känslor av maktlöshet uppstå, vilka snarast kan relateras till hur implementeringen går till. Detta kan till exempel ha att göra med hur resurser fördelas inom organisationen för att möta de politiska målen. Att sakna kontroll över den verkande arbetsprocessen är ytterligare en aspekt av maktlösheten, vilket innebär att ju mer handlingsutrymme den professionelle har vid implementerandet av politiken desto lägre känsla av maktlöshet.

Meningslöshet relaterar istället till de professionellas upplevelse av huruvida politiken kan bidra till ett större syfte. Om ett politiskt program inte upplevs som att det hanterar faktiska

samhälleliga problem, eller kan erbjuda önskvärda offentliga tjänster eller allmännyttan, handlar det alltså om meningslöshet enligt Tummers et al (2009:689). När verksamheter exempelvis tar sig an en målstyrande politik som fokuserar på mätbara mål vilka saknar en tydlig relation till de samhälleliga målen kommer därför de professionella med stor sannolikhet att uppleva den implementeringen som meningslös.

När ett politiskt program ska implementeras upplever de professionella krav baserade på olika logiker, med olika normer och värderingar i intresse, men har samtidigt en egen legitimitet. När den professionella upplever att dessa krav inte är förenliga med varandra uppstår vad Tummers et al (2009:690) kallar för en *rollkonflikt*. De kravställande logikerna varierar mellan formella regler och förordningar, ledningens krav på implementering, egna krav på professionellt agerande och medborgarnas krav baserade på deras situationer och intressen. När dessa krav hamnar i konflikt med varandra uppstår en rollkonflikt som för den professionelle bidrar till en ökad känsla av alienering.

Tummers et als (2009) teori är främst utformad för att studera graden av *policy alienation* som professionella i offentlig sektor känner gentemot politiska reformer. I denna studie används teorin för att studera huruvida lärarna upplever sig alienerade från administrationen. Administration kan inte direkt förstås som en politisk reform men den kan däremot ses som en konsekvens av tidigare införda skolreformer. Vi menar därför att teorin är relevant att applicera även i denna studie.

3.3 Nyinstitutionell teori och legitimitet

Nyinstitutionell teori utgörs av ett grundantagande om att organisationer är starkt påverkade av sina omgivningar och därmed kan ses som öppna system. När organisationer förändrar sig handlar det enligt nyinstitutionell teori till en övervägande del om en strävan efter att vinna samhällelig legitimitet (Grape et al 2006:178). Det som betonas är relationen mellan omgivningen och organisationen, där omgivningen kan begränsa organisationens handlingsutrymme (Grape et al 2006:178-179). Det finns således en vilja att uppfattas som legitim i omgivningens ögon. Legitimitet som begrepp innebär att något är rättfärdigt, berättigat och accepterat och har med såväl sociala normer som samhälleliga föreställningar att göra (Abrahamsson & Andersen 2005:213). Om organisationen inte utåt sett kan visa att deras verksamhet leder till resultat kan det medföra att aktörer i omgivningen förlorar intresset för organisationen, vilket medför en negativ påverkan (Abrahamsson & Andersen 2005:214).

Enligt Deegan & Unerman (2011:323) hävdar legitimitetsteorin att organisationer ständigt försöker försäkra sig om att verksamheten uppfattas som legitim av omgivningen. Teorin bygger på tanken om att det finns ett "socialt kontrakt" mellan samhället som organisationen verkar i och organisationen i fråga. Det sociala kontraktet är svårdefinierat men används som ett sätt att representera omgivningens olika förväntningar på hur organisationen bör verka och uppträda. Dessa förväntningar kan vara både explicita och implicita (Deegan & Unerman 2011:325). Omgivningens förväntningar och normer är inte permanenta utan förändras med tiden och därför krävs det att organisationen är mottaglig för den moral och etik som råder i den närliggande omgivningen (Deegan & Underman 2011:323-324).

Legitimitetsteorin används främst inom den företagsekonomiska domänen, framförallt på organisationer inom den privata marknaden. Vi menar emellertid att det kan vara förtjänstfullt att även här applicera delar av denna teori, tillsammans med delar av nyinstitutionell teori, för att skapa förståelse för vilken roll skolans omgivning spelar för hur lärarna upplever det administrativa arbetet, men också hur och om administration kan förstås som legitimitetsskapande.

3.4 Organisatoriskt samtycke och motstånd

Hodson (1991) har skapat en typologi över anställdas beteendemönster på arbetsplatsen där både samtycke och motstånd inkluderas och där anställdas autonomi ges en central roll. Typologin kommer i studien användas som ett verktyg för att tolka de eventuella strategier som lärarna använder sig av för att hantera administrationen i ljuset av samtycke och motstånd. Nedan presenteras de beteendemönster som är relevanta i förhållande till studiens syfte.

Entusiastiskt samtycke av organisationens mål och ledningens krav kan vara ett resultat av många olika faktorer såsom yrkesstolthet, en stark serviceorientering mot kunder samt lojalitet och solidaritet gentemot kollegor. För att stolthet, entusiasm och en vilja att anstränga sig lite extra ska uppstå är flexibilitet viktigt, då arbeten vars flexibilitet tillåter anställda att använda sin kreativitet och autonomi ses som grunden för detta (Hodson 1991:52-55).

Att tillfredsställa organisatoriska krav och mål samtidigt som man uppfyller sina egna önskemål och behov kallar Hodson (1991:55) att *klara sig undan*. Det handlar således om att möta organisatoriska standarder men till skillnad från entusiastiskt samtycke finns det här en strävan om att samtidigt uppnå ens egna intressen och mål. Vid överdrivna eller olämpliga

organisatoriska krav är arbetstagare väldigt kreativa när det kommer till att utföra strategier som bevarar deras autonomi och värdighet inför dessa krav. Sådana strategier kan exempelvis vara att inte anstränga sig fullt ut eller att skapa en illusion av att man fullt ut möter kraven. Hur man framstår är essentiellt för detta beteendemönster eftersom det handlar om att utåt sett övertyga ledningen om att man når upp till de mål och krav som finns (Hodson 1991:56).

Inskränkningar av den anställdes autonomi och flexibilitet genom exempelvis byråkratiska regler eller alltför strikt övervakning kan förstås som en grund till varför arbetstagare slutar känna sig entusiastiska inför sitt arbete. De kan förstås som påhopp mot arbetstagarens värdighet, vilket kan frambringa beteendemönstret *villkorad arbetsinsats* (Hodson 1991:58). Det handlar således om att arbetstagarna här håller tillbaka delar av sin arbetsinsats genom att exempelvis undvika eller skjuta upp arbetsuppgifter som upplevs som oangenäma och onödiga eller att helt enkelt ägna sig åt andra uppgifter som man finner mer givande. Detta beteendemönster kan exempelvis vara ett resultat av för hårda krav från ledningshåll eller att ledningen upplevs som inkompetent av de anställda (Hodson 1991:59).

Det finns också beteendemönster som inte är arbetsuppgiftsrelaterade, men som också kan förstås som strategier för att skapa och bevara sin autonomi. Under denna kategori faller det som Hodson (1991:64) benämner som *maskning*, vilket innebär att arbetstagaren förhalar arbetsprocessen. Till maskning hör beteendemönstret *att spela dum* som innebär att arbetstagare undviker arbetsuppgifter genom att exempelvis påstå sig inte veta hur de genomförs.

3.5 Från upplevelse till handling - analysram

Då studiens syfte är att skapa förståelse för hur administrativt arbete upplevs och hanteras av lärare kommer Lipskys (2010) teori om gräsrotsbyråkrater här användas som ett verktyg för att belysa hur lärarnas arbetsvillkor kan förstås. Lärare är enligt Lipsky (2010) en klassisk gräsrotsbyråkrat och teorin kan således appliceras på denna studie för att öka förståelsen för hur lärarna hanterar sin roll och det administrativa ansvaret när det hamnar i kläm mellan olika aktörers krav. Lipskys (2010) teori kan dessutom bidra till en förståelse för hur lärares arbetsvillkor ger upphov till utvecklandet av olika strategier för att hantera administrationen. Tummers et als (2009) teori om policy alienation kommer till hands för att analysera hur den ökade andelen administration, som en konsekvens av de senaste decenniernas intensiva skolreformer, upplevs och vidare om dessa upplevelser kan förstås som olika typer av alienation. De olika dimensionerna av alienering kan i sin tur ha en inverkan på lärarnas sätt att

handla vilket innebär att de, tillsammans med Lipskys teori om gräsrotsbyråkrater, kan bidra till en förståelse för *varför* lärare utvecklar olika strategier i sitt arbete. Insamlad empiri som berör de strategier lärarna utvecklar för att hantera det administrativa arbetet kommer vidare att analyseras och kategoriseras med hjälp av Hodsons (1991) typologi över organisatoriskt beteende, som ett sätt att tydliggöra hur dessa strategier kan förstås. Dessutom kommer delar av nyinstitutionell teori tillsammans med legitimitetsteori att appliceras i ett försök att vidga förståelsen för huruvida administration kan förstås som legitimitetsskapande. Detta då tidigare forskning (se Ivarsson Westerberg 2004; Lindgren 2014) pekar på att mycket av administrationen kommer av ett ökat fokus på granskning och redovisning av resultat, vilket skulle kunna ses som ett sätt att skapa legitimitet.

4. Metod

I följande avsnitt redogörs och motiveras de metodologiska val som ligger till grund för studiens utformning. Förutom studiens metodologiska ansats redogörs också för urvalsförfarandet och datainsamlingsmetod samt hur analysen av datamaterialet har gått till. Därefter diskuteras etiska överväganden som har beaktats under studiens gång och avslutningsvis förs en metodkritisk diskussion.

4.1 Metodologisk ansats

Studiens övergripande syfte är att belysa lärarnas arbetssituation genom att öka förståelsen för hur administrativt arbete upplevs och hanteras bland grundskollärare. Då studiens syfte bygger på lärarnas egna upplevelser har vi valt att utgå från en kvalitativ ansats, vars fokus ligger just på att skapa en förståelse för hur människor resonerar och handlar (Trost 2010:25,31). Genom att använda intervjuer som datainsamlingsmetod ökar möjligheten att få en djupare förståelse för hur lärare i praktiken upplever, hanterar och ser på administrativt arbete i skolan. Att skapa förståelse för aktörernas, i det här fallet lärarnas, livsvärld är i en kvalitativ ansats essentiellt. Ambitionen är därför att utgå från första ordningens konstruktion, som utgörs av lärarnas egna förståelse, och sedan använda studiens teoretiska analysram för att abstrahera från fältet och sammankoppla teori med empiri (Aspers 2011:48,146,216). Utifrån en abduktiv ansats har intervjufrågor formats mot bakgrund av tidigare forskning och teori samtidigt som det funnits en öppenhet för det empirin visat (Hjerm et al 2014:67). Det har således funnits en strävan efter att pendla mellan teori och empiri under studiens genomförande.

4.2 Urval

Studien baseras på intervjuer med sex stycken yrkesverksamma grundskollärare. Valet att intervjua just lärare föreföll sig uppenbart och grundas i att det är lärarnas subjektiva åsikter, upplevelser och handlingar som ska studeras. Vidare finns det också tidigare forskning (se Stenlås 2011:15) som pekar på att lärarnas egna upplevelser och tankar gällande skolans utformning och innehåll ofta förbises i forskningen. Urvalet av lärare skedde genom ett bekvämlighetsurval där vi mejlade ut ett informationsblad (se bilaga 1) med information om studiens syfte och intervjuernas upplägg till olika skolor där vi har lärarkontakter. Intresserade lärare kontaktade sedan oss varvid vi bokade in tider för intervjuer. Då urvalet endast består av sex stycken grundskollärare gör studien inget anspråk på att generalisera de resultat som framkommer till alla Sveriges verksamma grundskollärare (se Trost 2010:141). Vår ambition

är snarare att genom de intervjuer som genomförts få en djupare förståelse för de variationer av upplevelser och strategier som administrationen föder.

Vid kvalitativa studier är det angeläget att skapa en variation inom den population man är intresserad av att studera (Trost 2010:141;Hjerm et al 2014:153). Studiens urval består därför av lärare av båda könen, som undervisar i en mängd olika ämnen samt representerar grundskolans olika stadier, det vill säga låg-, mellan- och högstadiet. Intervjupersonernas egenskaper kommer inte redovisas i detalj, detta för att inte äventyra den konfidentialitet som utlovats respondenterna (Vetenskapsrådet 2002:12). På grund av begränsad tid och en viss svårighet att hitta intervjupersoner råder det en viss homogenitet i urvalet gällande ålder där samtliga är över 35 år och innehar således också relativt lång yrkeserfarenhet. Detta bedöms inte påverka studiens syfte nämnvärt då studien inte har någon ambition att jämföra lärarnas upplevelser och sätt att hantera administrationen utifrån ålder eller yrkeserfarenhet. Det är dock relevant att nämna då ålder och antal år i yrket potentiellt skulle kunna påverka hur man som lärare ser på och hanterar administrativt arbete. Vid urvalet togs heller ingen hänsyn till var lärarna är verksamma rent geografiskt då syftet inte är att genomföra några jämförelser mellan olika städer. De avgränsningar som gjordes var att informanterna skulle vara utbildade grundskollärare samt varit verksamma i minst 5 år, detta för att ha hunnit arbeta så pass länge att de bildat sig en uppfattning om det administrativa arbetet.

4.3 Datainsamlingsmetod

Valet av kvalitativa intervjuer som datainsamlingsmetod baseras på att det är en metod som ger intervjupersonerna utrymme att berätta sina tankar och upplevelser samtidigt som vi får möjlighet att tolka och finna djupare mening i datamaterialet (Hjerm et al 2014:149). Det som skiljer en intervjutyp från en annan är främst graden av struktur, där struktur innefattar i hur hög grad forskaren bestämmer teman, ämnen, frågor och svarsalternativ (Aspers 2011:142). Studien baseras på sex stycken semistrukturerade intervjuer, vilket motiveras av att denna intervjuform ger möjlighet till både flexibilitet och en viss struktur (Hjerm et al 2014:150). Intervjuguiden (se bilaga 2) som legat till grund för intervjuerna bestod således av på förhand konstruerade frågor kopplade till olika teman som identifierats som intressanta utifrån tidigare forskning och teori. Efter att intervjuguiden utformats genomfördes en pilotintervju för att testa hur frågorna fungerade i praktiken. Därefter diskuterades hur intervjun upplevts där intervjupersonen för pilotintervjun kom med konstruktiv kritik och gav oss återkoppling på frågorna men också på intervjusituationen i sig. Utifrån detta justerades några av frågorna, en

del plockades bort och andra lades till, i syfte att skapa en så bra intervjuguide som möjligt (jmf Trost 2010:72; Hjerm et al 2014:161).

I den semistrukturerade intervjun finns inga fasta svarsalternativ utan det lämnas här utrymme åt intervjupersonerna att utveckla sina svar samtidigt som det också finns möjlighet att följa svaren genom att ställa följdfrågor och på så sätt skapa en dialog (Aspers 2011:142-143; Hjerm et al 2014:150-151). Valet att på förhand konstruera frågor baserades också på att det minskar risken för att ställa ledande eller otydliga frågor, vilket skulle kunna försämra studiens trovärdighet (Hjerm et al 2014:151). Vid utformandet av intervjuguiden var vi därför noga med att undvika alltför ledande frågor men också alltför långa frågor och ett invecklat språk (Hjerm et al 2014:156-157). Intervjuerna genomfördes med intervjuguiden som grund och samma frågor ställdes därför till samtliga intervjupersoner. Vid behov ställdes också följdfrågor, för att på så sätt få möjlighet att följa upp vissa svar och därigenom klargöra vad intervjupersonen menade samt få en djupare förståelse. I vilken ordning frågorna ställdes varierade dock beroende på intervjupersonernas svar där vi försökte låta samtalet styra frågornas ordningsföljd för att på så sätt skapa ett bra flyt i intervjun (Trost 2010:55). Samtliga intervjuer inleddes med frågor av mer allmän karaktär, i syfte att få igång samtalet och få intervjupersonerna att känna sig bekväma i situationen (se Hjerm et al 2014:156). Samtliga intervjuer avslutades också på samma sätt genom att fråga om lärarna kände att vi lyckats fånga deras arbetssituation och om det fanns något hen ville tillägga.

4.4 Praktiskt genomförande

Samtliga intervjupersoner fick information om studiens syfte men också om etiska aspekter, såsom hur materialet kommer behandlas och att det är helt frivilligt att delta, via mejl eller genom de anslag som våra lärarkontakter satt upp på skolorna. Här informerades de också om att intervjun, vid samtycke, kommer att spelas in samt hur inspelningen kommer hanteras. De lärare som var intresserade av att delta i studien tog sedan kontakt med oss vartefter tid och plats för intervjun bestämdes. Sammanlagt genomfördes sex intervjuer med yrkesverksamma grundskollärare. Intervjuerna genomfördes mellan den 18 och 25 november 2016 och var mellan 52 och 75 minuter långa. Två av de sex intervjuerna genomfördes i intervjupersonernas hem efter önskemål från deras sida. De resterande intervjuerna genomfördes efter önskemål på intervjupersonernas arbetsplats efter arbetsdagen slut. Valet att låta intervjupersonerna själva bestämma plats för intervjun baserades på en vilja att få intervjupersonen att känna sig trygg (se Trost 2010:65). Vid samtliga intervjuer var vi måna om att välja ett rum där vi kunde tala

ostört och där inga andra var närvarande, allt för att undvika störningsmoment under intervjun (Trost 2010:65). Samtliga intervjuer spelades efter samtycke in, detta för att enklare kunna transkribera intervjuerna men också för att inte gå miste om tonlägen och ordval. Genom att spela in intervjuerna gavs vi också möjlighet att koncentrera oss fullt ut på intervjupersonerna då anteckningar inte behövde föras löpande (Trost 2010:75-76). Samtliga intervjuer transkriberades i direkt anslutning till intervjuerna för att på så sätt ha eventuella känslotillstånd och reaktioner kvar i minnet (Aspers 2011:156). Av de sex intervjuer som genomfördes ansvarade vi för tre var, det var således bara en intervjuare närvarande vid varje intervju. Vi är medvetna om att det finns eventuella fördelar med att intervjua tillsammans, såsom att man tillsammans kan nå en större informationsmängd och förståelse än om man intervjuar ensam (Trost 2010:66-67). Valet att inte utföra intervjuerna tillsammans grundades dels i tidsaspekten då vi på detta sätt kunde befinna oss på olika platser och genomföra flera intervjuer under samma dag. Främst grundades valet dock i en strävan att undvika den maktobalans som alltid är mer eller mindre framträdande vid en intervju, men som tenderar att bli större när två intervjuare är närvarande (Trost 2010:67). Efter intervjuerna har vi tillsammans gått igenom transkriberingarna och lyssnat igenom delar av varandras intervjuer, allt för att skapa en gemensam förståelse för materialet.

4.5 Analys av datamaterial

Samtliga intervjuer har transkriberats och skrivits ut och det är dessa utskrifter som sedan legat till grund när materialet har analyserats. Efter att materialet transkriberats påbörjades en kodningsprocess som innebar att vi först gick igenom materialet och kopplade samman olika textpassager med olika nyckelord, koder, för att på så sätt få en överblick och skapa en preliminär ordning i materialet (Hjerm et al 2014:45-46). Här började således återkommande mönster i materialet att identifieras och kopplas till preliminära koder genom att vi tillsammans gick igenom transkriberingarna mening för mening och skrev nyckelord i marginalen. I början användes alltså en mer datadriven kodning där det fanns en öppenhet inför materialet och dess innehåll. Längre fram i processen användes dock en mer begreppsdriven kodning där vi genom att läsa in oss på tidigare forskning och teori fick ett ramverk som de tidigare koderna ställdes emot. Kodningsprocessen har således kännetecknats av ett abduktivt förhållningssätt där det under arbetets gång skett en pendling mellan de två ovan nämnda strategierna (Hjerm et al 2014:45-51).

4.6 Etiska aspekter

Redan i inledningen av uppsatsprocessen fördes en dialog kring vilka etiska problem som i samband med studien skulle kunna uppstå samt hur dessa eventuella problem skulle kunna undvikas (Aspers 2011:122; Kvale & Brinkman 2014:99). Vi reflekterade här kring hur urvalet på bästa sätt skulle ske samt hur uppgifterna skulle hanteras för att på bästa sätt inte tumma på konfidentialitetskravet. Konfidentialitet utgör ett av de fyra huvudkraven inom forskning och behandlar hur uppgifter om en viss person ska hanteras, lagras och avrapporteras så att utomstående inte kan identifiera den enskilda personen (Vetenskapsrådet 2002:12). Intervjupersonernas namn tillsammans med annan information som skulle kunna bidra till att identifiera intervjupersonerna eller deras arbetsplats har i studien därför tagits bort eller fingerats. För att tillgodose informationskravet och samtyckeskravet (se Vetenskapsrådet 2002:9-12) informerades intervjupersonerna via ett informationsblad innan intervjuerna ägde rum om syftet med studien samt att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde hoppa över en fråga eller avbryta sin medverkan. Vidare informerades de också om att uppgifterna kommer att behandlas konfidentiellt. När intervjupersonerna tagit del av denna information inhämtades deras muntliga samtycke till att delta i intervjun men också till att intervjun spelades in. Samma information gavs även i början av varje intervju för att vara säkra på att intervjupersonerna var medvetna om hur intervjun skulle gå till samt hur deras uppgifter kommer att hanteras. I anslutning till detta framfördes också att uppgifterna endast kommer att användas i forskningsändamål i enlighet med nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2002:14).

4.7 Metodkritik

Under samtliga intervjuer ställdes frågor av retrospektiv karaktär, det vill säga frågor som handlar om saker, händelser och upplevelser som redan har skett. När man ställer retrospektiva frågor kan svarens utformning påverkas av faktorer som förnekelse, glömska och omtolkningar (Trost 2010:99-100). Frågor av sådan karaktär kan därför medföra svar som är bristfälliga och detta är således något som måste tas hänsyn till när resultatet redovisas. Vidare kan även variationen i urvalet problematiseras då vi trots en strävan efter en stor spridning bland intervjupersonerna har ett urval som är relativt homogent när det kommer till ålder och yrkeserfarenhet. Urvalet har inte heller bestått av lika många män som kvinnor och detta är således något som kan ha kommit att påverka resultatet. I inledningen av uppsatsprocessen fördes en diskussion kring möjligheten att använda en metodtriangulering och därmed kombinera intervjuer med observationer. Att använda observationer som metod kan göra det lättare att uppmärksamma handlingar som människor kanske inte reflekterar över och som

därmed är svårare att fånga i en intervju (Aspers 2011:113). Då en av frågeställningarna ämnar undersöka vilka strategier lärare använder sig av för att hantera administrationen hade vi genom att använda oss observationer möjligen haft bättre förutsättningar att fånga dessa. Svårighet att få tillgång skolor där observationer kunde genomföras samt en diskussion om den etiska aspekten av att observera arbetet på skolor som består av minderåriga, medförde att observationer ändå valdes bort som metod. En begränsning med att endast använda intervjuer som datainsamlingsmetod är således att intervjupersonernas svar inte alltid överensstämmer med hur de egentligen handlar (Aspers 2011:133). De handlingsstrategier som senare i studien identifierats bygger därmed på lärarnas egna berättelser om hur de handlar och agerar och inte på observationer av hur de faktiskt gör, vilket bör tas i beaktning. Det finns således en risk att vi, genom att endast använda intervjuer, gått miste om relevant information. Vår gemensamma uppfattning är dock att vi genom att ställa en rad olika frågor om hur intervjupersonerna konkret handlar i olika situationer, men också mer allmänna frågor om deras arbetssituation, ändå lyckats fånga många av de handlingar som sker oreflekterat.

5. Resultat och analys

Tidigare forskning visar hur lärares arbetsvillkor och yrkesroll kommit att förändras till följd av de senaste decenniernas skolreformer, där minskad autonomi, minskad tillit till lärarprofessionen och ett ökad fokus på granskning och utvärdering är exempel på dessa förändringar (Evetts 2009; Lindgren 2014; Stenlås 2011). Vidare beskrivs också hur det administrativa arbetet ökat för lärarna vilket till viss del kan förstås som problematiskt (Ballet & Kelchtermans 2009; Forssell & Ivarsson Westerberg 2014). Svenska studier som renodlat behandlar administration i läraryrket och hur det administrativa arbetet hanteras är svårare att finna och det är denna kunskapslucka som studien ämnar bidra till. Nedan redogörs för de huvudteman som utkristalliserats i det insamlade materialet och vidare analyseras dessa med hjälp av redogjorda teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning för att på så sätt kunna besvara studiens frågeställningar: *“Hur upplever lärarna det administrativa arbetet i skolan?”* och *“Vilka strategier använder sig lärare av för att hantera det administrativa arbetet och hur kan dessa strategier förstås?”* I resultatkapitlets första två delar kommer lärarnas upplevelser av administrationen att redogöras för, medan kapitlets senare del behandlar de medvetna och omedvetna strategier som lärarna utvecklar för att hantera administrationen.

5.1 En alltmer komplex lärarroll

Att lärarrollen har förändrats under de senaste decennierna är något som i varierande utsträckning har framkommit under samtliga intervjuer. Det som framför allt lyfts fram är hur lärarrollen på många sätt är mer komplex idag än vad den tidigare har varit. Lärarna upplever att de idag måste leva upp till en mängd krav och förväntningar som enligt dem själva inte alltid ingår i deras yrkesroll. Att vara pedagog innefattar idag också ofta att agera kurator, uppfostrare, vaktmästare och framför allt kontorsarbetare. Samtidigt ses de förändringar som präglat lärarrollen både som positiva och negativa och det blir tydligt hur läraryrket idag kan förstås som alltmer komplext. Vad är då administrationens roll i det hela? Nedan redogörs för hur lärarna upplever det administrativa arbetets omfattning och relevans i förhållande till lärarrollen samt hur administration ibland kan förstås som en källa till stress.

5.1.1 Många bäckar små blir en administrativ å

Det administrativa arbetet beskrivs av lärarna innefatta alltifrån kopiering av papper till skrivandet av individuella utvecklingsplaner för varje enskild elev. Däremellan finner vi administrativa uppgifter som ifyllande av enkäter, närvarorapporter, bedömningsmatriser, lokala pedagogiska planeringar, uppläggning av information på skolplattformen,

föräldrakontakter, utvärderingar, individuella anpassningar och omdömesskrivning. Detta är bara ett axplock av de administrativa arbetsuppgifter som lärarna beskriver ingår i deras vardag. En av lärarna, Karin, beskriver hur hon ser på administration som det som ska dokumenteras utåt, det vill säga för att kunna visa upp det för någon annan. Ivarsson Westerberg (2004:210) identifierar att de administrativa uppgifter som ökat mest under de senaste årtiondena handlar om att utåt sett presentera och redovisa sin verksamhet och dess resultat. Utifrån det Karin säger går det att se hur även lärarna själva ofta definierar administration som något som ska visas upp för andra. Karins definition kan också ses gå igen hos de resterande lärarna då många av de uppgifter lärarna beskriver som administrativa har en extern mottagare i form av exempelvis rektorer, föräldrar, och kommuner.

Det finns således tendenser som pekar på att det administrativa arbete lärarna utför idag är betydligt mer omfattande än tidigare. Många av lärarna beskriver hur det förut knappt fanns några krav på att man skulle dokumentera och utvärdera det man gjorde, utan administrationen bestod då nästan enbart av att rätta prov. När de intervjuade lärarna själva beskriver hur de ser på det administrativa arbetets omfattning i läraryrket blir det tydligt hur administrationen består av många små uppgifter som var för sig kanske inte alltid ses som tidskrävande eller betungande men som tillsammans utgör en betydande mängd. En av lärarna, Lisa, beskriver administrationens omfattning på följande sätt:

”Varje grej är inte så stor i sig men slår man ihop det, ja men gud då blir det ju mycket mer. För egentligen, nästan all tid man inte undervisar så håller man ju med något sånt där administrativt.”

Det Lisa beskriver kan tolkas som att mycket av det administrativa arbetet är osynligt på så sätt att det är först när man adderar alla enskilda uppgifter som man inser hur mycket tid administrationen faktiskt tar i anspråk. Flera av lärarna är inne på samma spår och beskriver hur det ständigt läggs på nya uppgifter utan att något annat plockas bort. Detta resulterar i att de administrativa uppgifterna blir allt fler. Hur mycket tid lärarna uppskattar att de lägger på administrativt arbete varierar och det rör sig om allt mellan en till fyra timmar om dagen. Att administrationen ofta kommer smygande och består av en extra uppgift här och en annan där är ett mönster som också Forssell & Ivarsson Westerberg (2014:239) funnit. Att så är fallet skulle också kunna ses som en förklaring till varför det är svårt att i detalj säga hur mycket det administrativa arbetet förändrats och hur mycket tid administrationen faktiskt tar för lärarna. Sammanlagt pekar dock lärarnas upplevelser gällande hur det administrativa arbetet förändrats

under deras tid som yrkesverksamma på att lärarrollen idag innefattar allt mer administrativt arbete, vilket också är en utveckling som styrks av tidigare forskning (Ballet & Kelchtermans 2009:1151;Forssell & Ivarsson Westerberg 2014:154,239;Ivarsson Westerberg 2004:9). Att det är så pass svårt att mäta administrationen på ett enhetligt sätt skulle vidare kunna bidra till att administrationen förblir just osynlig, framförallt för de som inte själva aktivt arbetar i verksamheten. Även om tidigare forskning och de för studien intervjuade lärarna pekar på att administrationen ökat så verkar arbetstiden som lärarna har till sitt förfogande förbli densamma, vilket resulterar i att lärarna förväntas utföra mer arbete på samma tid.

5.1.2 Administrationens relevans utifrån funktion och mängd

Administrationens utbredning beskrivs av lärarna både i positiva och negativa ordalag och det blir tydligt hur bilden av administrationens relevans är komplex. Majoriteten av de administrativa uppgifterna som lärarna beskriver att de utför i sitt yrke upplevs som viktiga och dessutom som starkt kopplade till lärarrollen, vilket gör dem svåra att överlåta till någon annan. Framförallt är det dokumentationen kring eleverna som upplevs betydelsefull då det är ett sätt att hjälpa eleven framåt men också ett sätt att fånga upp elever som exempelvis behöver extra stöd och hjälp. En av lärarna beskriver hur det är positivt att man nu dokumenterar mer kring varje elev men belyser också att det är något som tar mycket tid i anspråk, något hon inte är ensam om att tycka. Tidsaspekten är något som flera av lärarna återkommer till, men även mängden administration som ska utföras lyfts upp som något som ibland kan vara problematiskt. Som en av lärarna beskriver det så handlar det främst om att mängden som ska dokumenteras ibland känns övermäktig och att syftet skulle kunna nås med mindre dokumentation. Andreas beskriver det på följande sätt:

”Det är klart att allt administrativt arbete är inte bara positivt utan det kan också upplevas som negativt. När det är alltför omfattande eller bara läggs på varandra, då blir det negativt. Det blir en högre arbetsbelastning och då upplever man det oftast som lite onödigt. Men samtidigt så är det ju något positivt för eleverna.”

Ur Andreas citat kan man utläsa en viss kluvenhet kring administrationens relevans då den upplevs fylla en funktion för eleverna samtidigt som det blir tydligt hur administrativa uppgifter ofta läggs på hög vilket medför att de kan kännas onödiga. Administrativa uppgifter upplevs således till stor del fylla en funktion och ses som viktiga och det verkar snarare handla om att mängden som ska administreras, dokumenteras och skrivs ned är alltför omfattande, vilket skapar en känsla av att administrationen är onödig. De administrativa uppgifter som lärarna

själva inte anser fylla en tydlig funktion för eleven, föräldrarna eller skolan beskrivs på samma sätt, det vill säga som mindre nödvändiga. En av lärarna beskriver hur deras kommun har bestämt att lärarna ska ”pluppa” barnen i förskoleklass och lågstadiet, vilket innebär att de ska göra en slags bedömning redovisad i färgerna grön, gul eller röd som talar om hur barnen ligger till i olika ämnen. Läraren i fråga upplever detta som onödigt då hon menar att de lägger ner väldigt mycket tid på att dokumentera om varje barn till följd av detta och att denna bedömning är något lärarna skulle kunna göra utan att ”pluppa” barnen. På samma sätt beskriver en annan lärare hur det systematiska kvalitetsarbete (SKA) som bedrivs på deras skola kan kännas lite onödigt. Arbetet styrs nämligen av rektorn och det är också rektorn som bestämmer vad lärarna ska jobba med inom ramen för SKA-arbetet. Kim utvecklar:

”Vi ska ibland jobba med speciella ämnen, det kan vara till exempel rasism. Men då är det ju vår rektor som tycker det. Vi tycker kanske inte det men hon tycker det ser bra ut att det står i dokumenten.”

Att utföra administrativa uppgifter som lärarna inte själva bedömer fylla en funktion för verksamheten i stort kan utifrån Tummers et als (2009:689) resonemang förstås som bidragande till att det skapas en känsla av *meningslöshet*. Kravet från kommunen att ”pluppa” eleverna i förskoleklass kan således skapa en känsla av meningslöshet hos lärarna då deras professionella bedömning är att det administrativa kravet på dokumentation inte är nödvändigt för att de ska kunna bedöma eleverna. På samma sätt kan administrativa uppgifter kännas meningslösa om det innebär att man ska dokumentera mer än vad man, utifrån sin professionella bedömning, upplever vara nödvändigt för syftet. Detta kan också förstås som en diskrepans mellan vad de byråkratiska reglerna föreskriver och vad lärarna själva bedömer vara viktigt (Lipsky 2010:189-190). Utifrån Tummers et als (2009:690) teori om policy alienation kan detta också förstås som en källa till *rollkonflikter*. Det vill säga att lärarnas egna professionella krav hamnar i konflikt med överordnades, till exempel kommunens krav. Att bli tvungen att utföra en av kommunen bestämd administrativ uppgift som man själv, utifrån sitt professionella omdöme, inte känner fyller ett syfte kan således bidra till en känsla av alienering från den administrativa uppgiften i fråga. Det handlar alltså om att lärarna känner att deras professionella omdöme inte står i samklang med vad administrativa krav föreskriver, en diskrepans som också kan förstås utifrån Lipskys (2010:45-46) begrepp *målkonflikt*, som handlar just om hur åsikterna om vad lärare bör ägna sig åt går isär mellan olika aktörer.

Att utföra uppgifter som man själv inte har fått vara delaktig i att bestämma utformningen på, såsom i fallet ovan med det systematiska kvalitetsarbetet, kan enligt Tummers et al (2009:688-689) teori också förstås som bidragande till att en känsla av *maktlöshet* skapas. Till skillnad från begreppet meningslöshet relaterar maktlösheten till den praktiska implementeringen och i hur stor utsträckning man har möjlighet att påverka uppgiftens utformning men också hurvida man har tillräckligt med resurser för att utföra den (Tummers et al 2009:688-689). Denna känsla av maktlöshet går att identifiera hos lärarna, speciellt när det gäller bristen på resurser i form av tid men också gällande hur delaktiga lärarna får vara i att påverka vilka administrativa uppgifter som ska göras och hur. Det går därmed att se hur dimensionerna meningslöshet och maktlöshet (Tummers et al 2009:688-689) här är relativt sammankopplade med varandra, där mängden administration tillsammans med känslan av att inte kunna påverka uppgifternas utformning eller ta sig den extra tid som behövs för att utföra den kan förstås bidra till upplevelsen av såväl maktlöshet som meningslöshet. Detta är något som kan medföra en känsla av alienation från delar av det administrativa arbetet och som i den senare delen av resultatkapitlet kommer visa sig ha betydelse för vilka strategier lärarna utvecklar för att hantera administrationen.

5.1.3 Stress och känslan av att inte räkna till

Det administrativa arbetet har som vi ovan sett ökat och många av de intervjuade lärarna beskriver en känsla av hur det idag kommer allt fler krav från olika håll. Känslan av att tiden inte räcker till är därför något återkommande i intervjuerna och beskrivs av lärarna vara en viktig faktor till att arbetet periodvis upplevs som väldigt stressigt. En av lärarna upplever att det hela tiden läggs på mer och mer utvärderingar och bedömningar men att det aldrig är något som plockas bort. Denna känsla återfinns också hos Kim som beskriver hur kommunen nu ålagt dem att följa ett kartläggningssystem men samtidigt tas inga andra uppgifter bort, vilket gör att det ibland är svårt att få tiden att räkna till. Att tiden inte räcker till är också något som blir tydligt genom Louise uttalande:

”Var och varannan lärare vill gå ner i arbetstid för att hinna det man ska (...) om jag jobbade 75% skulle jag hinna med mitt heltidsjobb ungefär.”

Att inte hinna med skapar hos vissa av lärarna en känsla av otillräcklighet och ökad administration kan utifrån lärarnas beskrivningar förstås som en orsak till att det blir allt svårare att hinna med allt man förväntas göra. Det som Kim beskriver, att administrativa uppgifter ofta läggs på utan att något annat plockas bort, är en utveckling som även Forssell & Ivarsson

Westerberg (2014:238) identifierat och de beskriver vidare hur stress och ökade sjukskrivningar kan vara ett resultat av detta. Utifrån Louises uttalande går det också att se hur det finns en utbredd vilja bland lärare att gå ner i arbetstid för att hinna med alla de arbetsuppgifter man förväntas utföra, vilket tyder på att administrationen idag bidrar till att skapa en arbetssituation som är alltför hektiskt för att lärarna ska klara av arbetsbördan under ordinarie arbetstid. Utifrån Lipskys teori (2010:31-32) kan bristen på tid tolkas som att lärarna har otillräckliga resurser i förhållande till alla de arbetsuppgifter de förväntas utföra. Att inte ha de resurser som krävs för att utföra arbetet på ett idealt sätt är något som Lipsky (2010:82-83) menar medför att gräsrotsbyråkrater, i det här fallet lärarna, utvecklar förenklingar och genvägar för att hantera arbetets komplexitet och dilemmat med att tiden inte räcker till. Detta återkommer i resultatkapitlets senare del där det går att se hur strategierna som lärarna utvecklar ofta handlar just om att ta genvägar eller skapa förenklingar för att på så sätt få tiden att räcka till. I ett vidare perspektiv skulle lärarnas känsla av att inte rätta till tillsammans med tidsbristen också kunna förstås som faktorer som påverkar relationerna till kollegorna negativt. Enligt Mausethagen (2012:23-24) är just relationen till kollegor något som av lärarna ses som både värdefullt och viktigt men när lärarna i denna studie inte hinner med sina arbetsuppgifter, trots att de jobbar över, beskriver de hur det som får stryka på foten framförallt är ämnesmöten eller andra möten med lärarkollegor. Det innebär att tiden som lärarna har för att diskutera med varandra, planera upplägg och samordna verksamheten minskar vilket på sikt också kan tänkas påverka både kvalitén på undervisningen men framför allt det kollegiala stödet negativt.

5.2 Att verka i ett granskningsamhälle

Ett framträdande mönster under intervjuerna är hur administrationen upplevs som ett sätt för andra att kontrollera att lärarna gör det de ska, men också som ett sätt för lärarna själva att utåt sett visa att de gör det som förväntas av dem. Det här är en utveckling som styrks av tidigare forskning där man funnit att genomförda skolreformer inneburit ett ökat fokus på just utvärdering, uppföljning och granskning (Ivarsson Westerberg 2004:210; Lindgren 2014:9; Stenlås 2011:15). Nedan redogörs för hur lärarna upplever det administrativa arbetet som ett sätt att skapa legitimitet men också hur det ibland upplevs som ett ifrågasättande av deras professionella kompetens och omdöme.

5.2.1 Administration – ett sätt att ha ryggen fri

Att samhällets syn på skolan och lärarna har förändrats är något som de intervjuade lärarna framhåller. Dels handlar det om en utbredd känsla av att samhället idag ställer allt högre krav

på såväl skolan som lärarna men också att omgivningen idag är mer intresserade av lärarnas arbete och skolan i stort och därmed vill ha mer insyn i verksamheten. På samma sätt beskriver lärarna hur det förut inte fanns lika mycket krav på administration i form av att dokumentera, utvärdera och bedöma. Denna utveckling skulle således kunna gå hand i hand med samhällets ökade krav på transparens och insyn. Flera av lärarna beskriver hur det idag är allt fler som "lägger sig i" skolans verksamhet och hur man som lärare måste "motivera vad man håller på med" i högre utsträckning än förut. Ella beskriver det på följande sätt:

"Det krävs väldigt mycket dokumentation idag och det är superviktigt för det är så lätt att slå ner på oss om vi inte gjort rätt, på gott och ont. Alla samtal vi har och alla förändringar vi gör för klassen eller en elev, allt ska dokumenteras och ibland kan jag känna att det går till överdrift (...) Och det har väl just med tanken om den öppna skolan att göra, att det kan vara så lätt att sätta dit oss om vi har gjort fel. Det låter lite tråkigt men vi måste hela tiden ha ryggen fri."

Det Ella beskriver är en känsla som återkommer hos de andra lärarna och det blir tydligt hur det idag finns ett större behov av att utåt sett kunna visa upp vad man gör och att man gör det på rätt sätt. Den dokumentation som Ella beskriver kan relateras till den typ av administration som Forssell och Ivarsson Westerberg (2014:44-45) benämner som legitimerande administration, det vill säga administration till följd av ökade krav på transparens från omgivningen. Lipsky (2010:31-32) menar att känslan av att vara under granskning av olika aktörer är något som bidrar till stress och utifrån lärarnas beskrivningar går det också att se hur så är fallet, då det bland lärarna finns en påtaglig rädsla för att bli "ditsatt". Att lärarna känner att det finns möjlighet att ifrågasätta deras arbete kan alltså ses som en aspekt som bidrar till att lärarna känner sig stressade men det kan också förstås som en bidragande faktor till varför administrationen ökar. När lärarna upplever att deras lärarroll kan bli förekomst för extern granskning riskerar det att leda till att lärarna dokumenterar allt mer för att klara av att bli granskade och ifrågasatta. Draget till sin spets skulle det kunna innebära att lärarna dokumenterar för dokumenterandets skull, det vill säga att lärarna själva kanske inte ser vikten av dokumentationen men de ser ändå till att den görs och finns tillgänglig, ifall någon annan skulle ifrågasätta deras arbete. På så vis går det att argumentera för att administrationen tar upp allt mer av lärarnas arbetstid, en utveckling som förlängningen riskerar att bidra till ännu mer stress hos lärarna.

Lärarna upplevs idag alltså vara föremål för allt fler granskningar och de beskriver hur även föräldrar idag engagerar sig mer i skolan men också ifrågasätter allt mer. Lisa berättar hur

hennes föräldrar aldrig skulle komma på tanken att ifrågasätta lärarens ord när hon var liten men att det idag är allt vanligare att man måste motivera sina beslut för föräldrarna. Även Louise beskriver detta då hon säger att:

“Vi är väldigt generösa med den information vi ger till föräldrarna. På vår portal läggs allt upp på nätet och ska vara uppdaterat, tillgängligt och ifyllt. Föräldrarna kräver väldigt mycket och verkar inte helt lita på att lärarna gör det dom ska... och det kräver ju ganska mycket dokumentation.”

Utifrån Louises uttalande verkar det som att mycket tid läggs på att just kunna visa upp för föräldrarna, men också andra aktörer, hur man arbetar. Utifrån den nyinstitutionella teorin förstås organisationer som öppna system som starkt påverkas av sin omgivning (Grape et al 2006). Det Ella beskriver ovan och det Louise här beskriver kan utifrån nyinstitutionell teori (Grape et al 2006:178) alltså förstås som en strävan efter att vinna samhälllegitimitet, där administrationen här blir ett verktyg för att visa omgivningen att man arbetar och handlar på rätt sätt. Att lärarna upplever att omgivningen idag ställer större krav på insyn i verksamheten skulle också kunna tolkas som att det *sociala kontraktet* (Deegan & Unerman 2011:325) mellan skolan och omgivningen delvis har förändrats då samhället idag har högre förväntningar på såväl skolan som lärarna. Att administrera allt mer skulle således kunna förstås som lärarnas sätt att bemöta detta. Lärarna beskriver hur de upplever att samhällets bild av skolan och lärarna idag ofta är negativ, något som också skulle kunna vara en bidragande orsak till att man i allt större omfattning söker legitimera sina handlingar genom dokumentation. Samtidigt skulle de ökade kraven på administration som lärarna upplever från kommunalpolitiskt håll men också från Skolverkets sida utifrån nyinstitutionell teori kunna förstås som ett försök att från högre instans öka skolans legitimitet i omgivningens ögon (Grape et al 2006:178).

Det handlar alltså återigen om den form av administration som Forssell & Ivarsson Westerberg (2014:44-45) identifierar som legitimerande administration. De administrativa uppgifter som går in under denna kategorisering är inte nödvändiga för skolans kärnverksamhet utan är snarare ett sätt att möta omgivningens krav på transparens. Att lärarna i så hög utsträckning beskriver att det administrativa arbetet handlar om att “ha ryggen fri” kan förstås som att det är just den legitimerande administrationen som tar mest tid men också upplevs som viktigast, då den erbjuder ett sätt för lärarna att legitimera sig och sina handlingar. Då denna form av legitimitet inte har någon direkt förbindelse med verksamhetens produktion (Forssell & Ivarsson Westerberg 2014: 44-46), som här utgörs av undervisning av elever, finns det möjligtvis en viss

risk med att denna form av administration upplevs vara så pass viktig. Om allt för mycket fokus läggs på den legitimerande administrationen skulle det kunna innebära att den organiserande administrationen, som rör den interna samordningen och styrning av verksamheten (Forssell & Ivarsson Westerberg 2014:44-45), får stryka på foten om tiden inte räcker till. Det går vidare att diskutera huruvida administrationens utbredning i stort får karaktären av att vara kontraproduktiv. Att administrationen tar allt mer tid i anspråk beskrivs i tidigare forskning riskera att leda till att organisationens kärnverksamhet trängs undan då man administrerar mer och producerar mindre (Forssell & Ivarsson Westerberg 2014:234). Att lärarna administrerar allt mer skulle därmed kunna riskera att påverka omgivningens upplevelse av hur legitim skolan är negativt, ett faktum som i sin tur skulle kunna medföra att lärarna administrerar ännu mer för att verka legitima. Samtidigt som administrationen bygger på tanken om transparens och blir ett medel i att säkerställa en viss kvalitet i skolan går det också att se hur de intervjuade lärarna kämpar för att få tiden att räcka till och hur ökad administration därför kan tänkas ta värdefull tid från eleverna.

5.2.2 Mot en avprofessionalisering?

Flera av lärarna beskriver hur de upplever allt större krav på att kunna uppvisa exempelvis undervisningsunderlag, lektionsplaneringar och en bred dokumentation kring den enskilde eleven för såväl föräldrar som andra aktörer. De flesta lärare upplever denna typ av administration som att den, utöver det direkta syftet, också fungerar som en livrem och ett sätt att "hålla ryggen fri". Kim beskriver det som att administrativa uppgifter bidrar till att skapa "en ryggsäck av dokumentation kring varje elev", vilket blir en trygghet att falla tillbaka på. Lisa är inne på ett snarlikt spår när hon berättar att genom att hon skriver åtgärdsprogram har hon ett skriftligt "bevis" att visa upp ifall föräldrarna i framtiden skulle ifrågasätta varför skolan inte tagit sitt ansvar. Vidare säger Lisa såhär:

"Om vi exempelvis skickar hem en betygsvarning eller föreslår att en elev ska gå om ett år så får man liksom höra att 'nej, så är det inte alls' från föräldrarna, fast att jag säger att det är så. Det är liksom som om läkaren skulle säga att jag har hjärtproblem och jag skulle svara 'nej, det tror jag inte på'."

Mellan raderna så går det att se hur administrationen visserligen kan fungera legitimitets-skapande men också hur det skett en förändring gällande den tillit samhället har till lärarnas professionella förmåga och bedömning. Det räcker inte längre med att läraren säger till föräldrarna att deras barn behöver extra hjälp för att inte få underkänt, eller till rektorn att

undervisningen innehåller det läroplanen kräver, utan nu måste allt mer motiveras och styrkas av papper. I ett större perspektiv går det således att se hur tendensen går mot att lärarnas kompetens, kunskap och omdöme ifrågasätts alltmer vilket verkar kräva ännu mer administration från lärarnas sida för att vinna legitimitet. Att tilliten till professioner i offentlig sektor minskar är också något som Evetts (2009:260), Ballet & Kelchtermans (2009:1152) samt Forssell och Ivarsson Westerberg (2014:235-236) funnit. Att lärarna i så pass hög utsträckning ändå finner administrationen meningsfull och relevant skulle således också kunna förstås i ljuset av att det idag är viktigare att kunna påvisa att ens professionella bedömning är rätt och riktig och att administrationen där blir ett viktigt verktyg. Att de intervjuade lärarna upplever ett större ifrågasättande av deras kompetens och omdöme skulle vidare kunna bidra till att de känner att deras autonomi beskärs. Hodson (1991:56,58) menar att just minskad autonomi kan förstås som en anledning till att anställda utvecklar beteendemönster som rör sig mer åt motståndshållet. Hur lärarna upplever att administrationen påverkar deras autonomi skulle därmed kunna stå i samklang med vilka strategier de använder för att hantera den.

5.3 Strategier för att hantera administrationen

Efter att ha redogjort för hur lärarna upplever administrationen i yrket går det att se hur lärarna till stor del anser att det administrativa arbetet fyller en funktion, både för elever, föräldrar och andra aktörer men också som ett sätt att skapa legitimitet. Samtidigt finns det administration som av lärarna inte bedöms vara lika viktig och mängden administration kan ibland uppfattas både som meningslös och som en bidragande faktor till en ökad arbetsbelastning och stress men också som ett ifrågasättande av deras kompetens. Nedan redogörs för hur lärarna i praktiken hanterar det administrativa arbetet, där lärarnas upplevelse av administrationen också kan förstås som bidragande till de strategier de utvecklar för att hantera den.

5.3.1 Autonomins betydelse för hur man handlar

Som tidigare diskuterats ses en stor del av de administrativa arbetsuppgifterna som olika sätt att ”hålla ryggen fri”. Att vara under granskning och ständigt behöva legitimera sitt arbete kan förstås som en inskränkning av autonomin, vilket utifrån Hodsons (1991:58) teori om beteendemönster skulle få som följd att lärarna förlorar engagemanget för arbetet och utvecklar beteendemönster som uppvisar tecken på motstånd. Lärarna i denna studie uppvisar emellertid en betydligt mer komplex inställning till administrationen, vilken med stor sannolikhet bottnar i en grundföreställning om att de ändå har en stor andel flexibilitet kvar i arbetet. Kim uttrycker det såhär:

“Vi ska till målet – dit ska vi. Men hur vi tar oss dit, det bestämmer jag. Ska vi lära oss dubbelt och hälften, vad är det då som säger att vi ska traggla i en mattebok? Kan vi gå och samla kottar i skogen i stället? Ja, det tycker jag är en jättestor frihet. Ett klart plus i vårt arbete.”

Vid sidan av denna positiva inställning till yrkets flexibilitet framkommer också att lärarna upplever sig nöjda och stolta över sitt yrkesval. De uppvisar en stor hängivelse till eleverna och relationen till dessa och talar om läraryrket snarast i form av ett ”kall”. Dessa faktorer är inte att underskatta, eftersom både flexibilitet och yrkesstolthet enligt Hodson (1991:52-55) är förutsättningar för att utveckla det beteendemönster som kallas *entusiastiskt samtycke* och innebär att anställda samtycker till krav som ställs uppifrån eller som i det här fallet, till administrationen. Vissa av lärarnas strategier för att hantera administrationen kan således tolkas i ljuset av samtycke och flera av dem hävdar att de administrativa arbetsuppgifterna fyller en funktion. En av lärarna beskriver hur hon utför det administrativa arbetet i tid för att det inte ska hamna på någon av kollegornas bord, medan en annan strategiskt utför arbetet löpande för att minimera risken att det läggs på hög. Hinns administrationen ändå inte med på arbetstid beskriver flera av lärarna att de gör färdigt den på fritiden, Andreas berättar:

“Känner man att det måste göras så tar man av fritiden. Det är inte omöjligt att man sitter 4-5 timmar på lördagen eller söndagen och rättar prov, planerar och dokumenterar”

Vad dessa strategier gemensamt talar för är att det bland lärarna finns en stark yrkesstolthet där det upplevs vara viktigt att utföra det som förväntas av en men också en stark lojalitet gentemot kollegor. I likhet med vad tidigare forskning visar (Ballet & Kelchtermans 2009:1151; Fitzgerald 2008:123) pekar de intervjuade lärarna på en ökad arbetsbelastning och en ökad granskning i sitt arbete, vilket kan förstås som inskränkningar på deras autonomi. Trots detta accepterar lärarna de administrativa arbetet i stor utsträckning. Detta kan förstås som en följd av att de ändå anser sig ha ett flexibelt och kreativt arbete, där en förändringsbenägenhet och att ”få det att funka” är viktigt inte bara för dem själva men för verksamheten i stort. Tidsbrist, en känsla av överdrivet administrerande och att vissa administrativa uppgifter inte fyller ett större syfte är dock faktorer som medför att engagemanget för administrationen emellanåt tryter. I det följande riktas fokus mot de strategier som utvecklas till följd av detta.

5.3.2 Genvägar och förenklingar

Strategier som går ut på att administrativa uppgifter görs, men inte så som de egentligen ska göras, återfinns i materialet. Lärarna beskriver exempelvis hur de, istället för att skriva egna lokala pedagogiska planeringar (LPP) till lektionerna letar upp redan färdigskrivna LPP:er på nätet som passar eller använder samma som tidigare år. Vidare beskrivs också hur ifyllandet av närvaro, som ska göras varje dag i olika system, istället förs ner på papper för att sedan när man får tid över om en vecka eller två föra över det dit det ska vara. Louise beskriver hur hon när det kommer till bedömning och återkoppling av uppgifter ibland använder sig av kamratrespons för att minska det administrativa arbetet för henne. Hon låter således eleverna rätta och bedöma varandra och får på så sätt mindre att rätta själv. Ett annat exempel är hur Karin berättar att de hanterar det systematiska kvalitetsarbetet (SKA):

“Jag tror det är vanligt att man hittar sitt eget sätt att genomföra vissa administrativa- uppgifter. SKA- dokumenten till exempel, vi ska jobba med det en gång i veckan men det gör vi inte utan ‘oj, nu är det vecka 46 nu skulle vi ha varit klara’, så då gör vi ju det... Så det ser ut som att vi har gjort det men kanske inte riktigt så som det är tänkt.”

Det Karin här beskriver kan förstås som ytterligare ett exempel på en strategi som innebär att resultatet visserligen blir det som ledningen förväntar sig, precis som i fallet med LPP:erna, men man utarbetar egna genvägar för att komma dit. Dessa strategier kan kopplas till det beteendemönster som Hodson (1991:55-56) kallar *att klara sig undan* och som innebär just att man skapar illusionen av att uppfylla ledningens krav samtidigt som man också uppfyller sina egna behov. De strategier lärarna här utvecklar stämmer också överens med några av de strategier som Ballet & Kelchtermans (2009:1155) identifierat där de menar att dessa strategier bygger på en pragmatisk attityd hos lärarna som tillåter dem att kompromissa för att på så sätt skapa mer tid till eleverna. Genom att inte arbeta med SKA-arbetet varje vecka eller ta en färdig pedagogisk planering skapar lärarna här alltså mer tid åt andra arbetsuppgifter som de finner viktigare även om slutresultatet blir det som ledningen efterfrågar. Att lärarna tar genvägar och utvecklar egna rutiner för att hantera arbetet kan med hjälp av Lipskys (2010:82-83) teori om gräsrotsbyråkrater förstås som en konsekvens av att komplexiteten i lärarnas arbete tillsammans med otillräckliga resurser gör det svårt att utföra arbetet på ett idealiskt sätt. De strategier som beskrivs ovan kan följaktligen tolkas som lärarnas sätt att hantera det administrativa arbetet när tiden är knapp och inte räcker till.

5.3.3 Att skjuta upp och prioritera bort

Att skjuta upp administrativa uppgifter är en återkommande strategi bland lärarna. Ofta handlar det om att man under dagen känner att andra arbetsuppgifter är viktigare vilket gör att det administrativa arbetet får vänta. Samtliga lärare beskriver hur eleverna och att få jobba med dem är anledningen till att de valde att bli lärare från första början och tid till eleverna är därmed något som tenderar att prioriteras högre än administration. Ofta är det mindre administrativa uppgifter som skjuts upp såsom exempelvis inrapportering av närvaro men även den löpande elevdokumentationen och rättning av prov är uppgifter som ibland skjuts upp till förmån för eleverna. Kim beskriver det på följande vis:

“Det händer att man skjuter upp saker men då får man ju göra det sen... Och då kanske inte på rätt tid. Men barnen är det viktigaste. Jag skulle aldrig lämna dom ensamma på lektionen för att jag måste dokumentera.”

Det Kim här beskriver visar på hur det är eleverna har högsta prioritet och att administrativt arbete sådana gånger får vänta. Ballet och Kelchtermans (2009:1155) menar att undervisning av elever är den uppgift som lärarna värdesätter högst och att de strategier lärarna utvecklar ofta bygger på en vilja att få tid till eleverna. Att relationen med eleverna är något som lärare värdesätter är också något som Mausestaden (2012:23-24) identifierat och vidare beskriver hur reformer som påverkar relationerna till eleverna negativt kan mötas med motstånd från lärarna. Det går att koppla till tanken om att administration som av lärarna upplevs ta alltför mycket tid från eleverna leder till att lärarna utvecklar strategier som kan ses röra sig mer åt motståndshållet. Utifrån Hodsons (1991:55-56,58-59) typologi över organisatoriskt beteende skulle strategin att skjuta upp administrativt arbete förstås som liggande i skärningspunkten mellan att *klara sig undan* och *villkorad arbetsinsats* där den senare kan förstås som ett tydligare tecken på motstånd än den förra. Att lärarna har som strategi att skjuta upp det administrativa arbetet kan enligt Hodson (1991:59) förstås som villkorad arbetsinsats, det vill säga ett sätt att hålla tillbaka delar av sin arbetsinsats för att därigenom skapa tid till uppgifter som man finner mer givande, i det här fallet mer tid till eleverna. Samtidigt innebär strategin som lärarna här utvecklar inte att de försummar arbetet utan de ser till att administrationen blir gjord, även om det inte sker på det sätt som förväntas eller blir klart i rätt tid, vilket går in under beteendemönstret *att klara sig undan*. Det går återigen också att se hur otillräckliga resurser (Lipsky 2010:31-32) spelar in som en viktig faktor, där tidsbristen även här kan förstås som en orsak bakom utvecklandet av den ovan beskrivna strategin.

I materialet går det också att identifiera strategier som inte handlar om att skjuta upp utan snarare om att prioritera bort visst administrativt arbete och därmed inte göra det alls. Dessa strategier blir tydligast när det handlar om administrativa uppgifter som lärarna själva inte bedömer fylla en viktig funktion för verksamheten eller när de åläggs uppgifter som de själva inte känner att de har fått vara delaktiga i att bestämma utformningen och innehållet i. Ett exempel på hur sådana uppgifter hanteras kan utläsas av Ellas beskrivning nedan:

“Våra chefer var här förra veckan och sa ‘ni har inte fyllt i plupparna’ och då sa vi ‘jamen ska vi verkligen göra det i förskoleklass?’. Vi vet ju det egentligen men vi låtsades som att vi trodde att det var först från ettan det gällde.”

Det handlar här om att kommunen har bestämt att lärarna ska bedöma barnen utifrån det “pluppningssystem” som tidigare beskrivits. Citatet kan tolkas som att lärarna är medvetna om att det är en administrativ uppgift de förväntas utföra men då de själva inte bedömer att det är ett meningsfullt arbete blir deras strategi att spela oförstående. Vidare beskriver en av lärarna hur det är en strategi hon själv ofta utsätts för av andra då hennes kollegor ofta ber henne göra delar av deras administrativa uppgifter med ursäkten att “det går så mycket snabbare om du som kan gör det”. Att spela oförstående för att slippa utföra vissa administrativa uppgifter kan förstås som en strategi som bygger på det beteendemönster som går under det Hodson (1991:63-64) kallar *att spela dum*. Det handlar alltså om att man genom att utge sig för att inte veta hur en uppgift ska utföras kan undvika uppgiften i fråga och strategin kan således också förstås som en form av *maskning* (Hodson 1991:64), vilket innebär att arbetstagaren förhalar arbetsprocessen. Att lärarna åläggs uppgifter som de själva inte bedömer fyller en funktion kan ses som en inskränkning av deras autonomi, något som enligt Hodson (1991:58) kan förstås som en orsak till att strategier som kan tolkas som motstånd utvecklas. Vidare går det också att tolka ovan nämnda strategier som resultatet av en form av *rollkonflikt* (Tummers et al 2009:690) då lärarna och deras professionella logik bygger på att eleverna är det som prioriteras högst, medan de administrativa kraven snarare bygger på en annan, mer byråkratisk, logik. Strategierna skulle följaktligen kunna förstås som ett sätt att hantera denna rollkonflikt i praktiken, där lärarna genom att skjuta upp eller prioritera bort delar av administration skapar mer tid åt sådant de själva upplever som viktigt på basis av deras professionalism.

6. Avslutande diskussion

I följande avsnitt summeras resultaten i förhållande till studiens syfte och frågeställning samt teoretiska utgångspunkter. Vidare presenteras avslutande reflektioner där studiens resultat diskuteras i ljuset av tidigare forskning men också utifrån ett mer övergripande perspektiv. Avslutningsvis ges förslag på hur vidare forskning inom fältet kan bedrivas. Studiens övergripande syfte är att öka förståelsen för hur lärare upplever sin arbetssituation mot bakgrund av det administrativa arbetet i skolan men också hur de hanterar administrationen. Tidigare forskning belyser hur lärarnas arbetssituation idag har intensifierats och hur administrativt arbete blivit allt mer utbrett inom skolan. Däremot är studier som fokuserar på hur lärarna själva upplever och hanterar det administrativa arbetet i praktiken betydligt färre och det är således denna kunskapslucka som studien ämnar bidra till. De frågeställningar som legat till grund för studien är därför: *“Hur upplever lärarna det administrativa arbetet i skolan?”* och *“Vilka strategier använder sig lärare av för att hantera det administrativa arbetet och hur kan dessa strategier förstås?”*

6.1 Summering av resultat i ljuset av teori

“Hur upplever lärarna det administrativa arbetet i skolan?” Lärarnas upplevelse av administrationen går inte att beskriva som enhetlig positiv eller negativ, utan hur lärarna upplever administrationen kan förstås som avhängigt huruvida en specifik administrativ uppgift anses fylla ett viktigt syfte eller huruvida lärarna själva fått vara med att påverka innehåll och utformning. När så är fallet föreligger enligt Tummers et al (2009:688-690) en låg grad av alienation vilket kan bidra till att förklara varför administration som upplevs meningsfull också beskrivs i mer positiva ordalag. Andra faktorer som påverkar lärarnas upplevelse av administrationen är tidsbrist. Uppgifter som upplevs meningsfulla kan komma att kännas övermäktiga när mängden som ska administreras upplevs gå till överdrift och resurser, framförallt i form av tid, saknas. Otillräckliga resurser kan därför också påverka hur lärarna upplever administrationen, där exempelvis brist på tid medför att lärarna inte kan utföra alla de administrativa arbetsuppgifter som förväntas av dem vilket skapar en känsla av stress och ökad arbetsbelastning (Lipsky 2010:31-32). Ett annat framträdande mönster är hur administrationen upplevs som ett verktyg för att skapa legitimitet gentemot omgivningen och då främst mot ifrågasättande föräldrar, där lärarna upplever att en stor del av administrationen de ägnar sig åt handlar om att rättfärdiga sitt arbete som lärare ifall man skulle bli ifrågasatt eller granskad. Utifrån nyinstitutionell teori (Grape et al 2006:178-179) kan den ökade administrationen lärarna

upplever således kunna förstås som ett resultat av omgivningens ökade krav på transparens. Att det administrativa arbetet har ökat är en upplevelse som samtliga lärare delar och trots att den verkar legitimitetsskapande så upplevs den ibland också som ett ifrågasättande av lärarnas profession, omdöme och förmåga.

“*Vilka strategier använder sig lärare av för att hantera det administrativa arbetet och hur kan dessa strategier förstås?*” De strategier, medvetna och omedvetna, som lärarna använder sig av kan förstås som tätt sammankopplade med hur de upplever den administrativa uppgift de ställs inför. Att utföra all administration exakt så som det är tänkt är en strategi som främst används när lärarna känner att det administrativa arbete de ställs inför är meningsfullt. Strategin kan också förstås komma från lärarnas yrkesstolthet, lojalitet och strävan efter autonomi som får dem att exempelvis jobba över för att hinna med all administration. Detta kan tolkas som att det ändå finns ett relativt utbrett samtycke till administrationen (Hodson 1991:52). Det finns däremot andra strategier, som enligt Hodson (1991:56-59) kan tolkas utifrån ett motståndsperspektiv. Dessa strategier förekommer främst när det handlar om administrativa uppgifter som inte upplevs ha ett relevant syfte och som lärarna inte kan påverka, vilket kan förstås utifrån Tummers et al (2009:688-689) begrepp *meningslöshet* och *maktlöshet*. Således kan de strategier som lärarna utvecklar som handlar om att prioritera bort eller skjuta upp administrativa uppgifter förstås i ljuset av att lärarna känner en viss alienation inför dessa uppgifter (Tummers et al 2009:686-687). Otillräckliga resurser är en annan faktor som föder strategier som att ta genvägar eller skapa förenklingar för att hantera det administrativa arbetet (Lipsky 2010:31-32). När tiden inte räcker till hanterar lärarna således administrationen genom att utveckla strategier som går ut på att minimera tiden som läggs på administrationen men i slutändan ändå kunna visa upp det resultat som förväntas. Dessa strategier kan snarare än motstånd förstås som ett sätt att få verksamheten att fungera och tiden att räcka till för sådant som lärarna upplever vara viktigare.

6.2 Avslutande reflektioner

Hur lärare upplever administrationen är som ovan sett tätt sammankopplat med hur de hanterar den. Det finns inte heller något entydigt svar på hur lärarna upplever administrationen i skolan då deras upplevelser varierar beroende på vilka administrativa uppgifter det rör sig om och hur meningsfulla de bedöms vara. Således skiljer sig också strategierna lärarna använder sig av åt beroende på hur administrationen i fråga upplevs. I linje med det Moore et al (2002) kommer fram till när det gäller hur lärare hanterar nya reformer går det i denna studie att se hur de

strategier lärarna utvecklar för att hantera administrationen inte kan förstås som att de fullt ut samtycker eller uttrycker motstånd. Bilden framstår som mer nyanserad än så och strategierna kan snarare förstås befinna sig på ett kontinuum där motstånd och samtycke utgör ytterligheterna.

Något som lärarna är eniga om är upplevelsen av att det skett en ökning av det administrativa arbetet i skolan. Det är här intressant att reflektera över vilka implikationer denna ökning medför ifall de mönster som återfinns hos lärarna i denna studie också återfinns mer generellt. Administrationen tar idag allt mer tid i anspråk och den kan samtidigt ses som en bidragande faktor till att lärarnas arbetsbelastning blir större och deras arbetsituation allt stressigare. De resultat som här framkommit ligger således i linje med den utveckling som identifierats i tidigare forskning (Ballet och Kelchtermans 2009;Forssell & Ivarsson Westerberg 2014). Även om administrationen i mångt och mycket av lärarna upplevs fylla ett viktigt syfte så finns det tendenser som pekar på att allt för mycket administration i förhållande till otillräckliga resurser medför att lärarna inte får tillräckligt med tid för att hinna med både eleverna och administrationen.

Tidigare forskning pekar här på att administrationen riskerar att ta tid från organisationens kärnverksamhet och därmed tränga undan den grundläggande verksamheten (Evetts 2009;Forssell & Ivarsson Westerberg 2014). Det går i denna studie att se hur lärarna upplever sig ha otillräckliga resurser för att hantera all den administration de förväntas utföra. Detta faktum skulle enligt tidigare forskning alltså kunna medföra att kärnverksamheten, det vill säga att undervisa eleverna, bortprioriteras. Det som framkommer i denna studie verkar dock inte helt stämma överens med vad tidigare forskning funnit. Snarare än att låta administrationen ta tid från eleverna, som av lärarna ses som viktigast, går det istället att se hur de strategier som lärarna utvecklar blir ett sätt att bevara kärnverksamheten. Majoriteten av de strategier som identifierats skapas som en följd av tiden inte räcker till eller för att administrationen i fråga upplevs för omfattande eller som att den inte fyller ett syfte. Gemensamt för strategierna är dock att samtliga bygger på tanken om att skapa tid för eleverna, oavsett om det är genom att skapa genvägar, skjuta upp eller helt enkelt prioritera bort administrationen.

Ett annat för materialet utmärkande drag är hur administrationen många gånger upplevs vara viktig ur legitimitetsskapande synpunkt och då framför allt i relation till omgivningen. Tidigare forskning belyser hur granskning, utvärdering och redovisning blir allt viktigare instrument i

offentlig sektor och det går att se hur detta tar sig uttryck genom att lärarna upplever administrationen som ett verktyg för att "ha ryggen fri". Precis som Lindgren (2014), Ivarsson Westerberg (2004) och Ballet (2009) beskriver så upplever lärarna även i denna studie att mycket av administrationen handlar om att kunna visa upp att man som lärare gör sitt jobb men också att man gör det på rätt sätt. Samtidigt som en stor del av administrationen upplevs vara ett verktyg för att skapa legitimitet gentemot omgivningen går det också att se hur den verkar urholkande för läraryrket som profession. Ett ökat behov av administration i form av att ständigt behöva dokumentera, visa upp och redovisa allt man gör riskerar att leda till att lärarna känner att deras professionella omdöme och kompetens ifrågasätts. Samma administration som blir ett sätt att vinna omgivningens legitimitet kan således förstås som ett ifrågasättande av lärarnas egna professionella legitimitet. Om så är fallet kan man anta att det ena föder det andra, det vill säga att omgivningens krav på transparens genom administration urholkar lärarprofessionen som i sin tur måste administrera ännu mer för att ses som legitim.

Det går också att se ytterligare en intressant skillnad mellan vad tidigare forskning visar och vad resultaten från denna studie indikerar. Stenlås (2011) och Forssell & Ivarsson Westerberg (2014) pekar på att nya styr- och managementtekniker, såsom New Public Management, kan förstås som bidragande faktorer till att administrationen ökar. Resonemanget bygger på tanken om att dessa förändrade styrtekniker leder till ett ökat behov av att inom organisationen redovisa, granska och dokumentera allt mer för att möta interna krav. Utifrån de resultat som framkommit i denna studie går det snarare att se hur externa aktörer spelar en viktig roll för administrationen i skolan. Att administrationen ökat kan här alltså snarare förstås som ett resultat av att omgivningen, i form av föräldrar och media men också samhället i stort idag ställer allt högre krav på transparens samtidigt som skolan och lärarnas roll ifrågasätts allt mer. Det är således gentemot dessa externa aktörer som ett stort behov av administration skapas. Om detta mönster skulle vara en del av ett mer storskaligt mönster skulle det kunna innebära att det framförallt är den legitimitetsskapande aspekten av skolan som organisation som kan förstås som den stora drivkraften bakom den ökade administrationen. Kraven på administration verkar således inte komma inifrån organisationen och dess interna processer utan det verkar snarare handla om att det är i relationerna till omgivningen som behovet av administrationen växer.

6.3 Implikationer för vidare forskning

Ambitionen med denna studie har varit att öka förståelsen för och ge en inblick i administrationens roll i skolan och därmed addera kunskap till ett forskningsfält som hittills är relativt outforskat. Tidigare forskning har främst behandlat hur lärares arbetssituation har påverkats av olika reformer, där administrationen till stor del endast setts som en bieffekt. Studier som renodlat behandlar administrationens roll i skolan är dock betydligt färre. Då resultaten från denna studie indikerar att administrationen i vissa avseenden tenderar att upplevas som övermäktig och som en källa till ökad arbetsbelastning och stress, menar vi att det är relevant att forska vidare kring vilka konsekvenser det kan medföra för lärarrollen men också för skolan i stort. Ett för studien utmärkande resultat är hur lärarna upplever att det främst är den legitimerande administrationen som ökat i omfattning. Det vore här intressant att reflektera över huruvida den ökade mängden administration skulle kunna härledas till införandet av det fria skolvalet. Att elever och föräldrar nu har större möjlighet att välja mellan olika skolor kan antas ge dem en tydligare maktposition gentemot skolorna, där möjligheten att idag granska och ifrågasätta skolan sannolikt blivit större. Det här skulle kunna ses som en tänkbar förklaring till varför skolorna administrerar allt mer i syfte att kunna visa omgivningen att man arbetar på rätt sätt och når goda resultat i en strävan att nå legitimitet. En fråga som väcks är vilka potentiella risker detta kan medföra. Skulle det här exempelvis kunna leda till att lärare känner sig pressade att sätta högre betyg i syfte att få skolan att vinna mark och framstå som mer konkurrenskraftig? En intressant ingång till vidare forskning vore därför att närmare studera vilka konsekvenser det fria skolvalet medför för såväl administrationens utbredning som för lärarnas arbetssituation och skolan i stort.

Referenser

- Abrahamsson, B. & Andersen, A., J. (2005). *Organisation: att beskriva och förstå organisationer*. Malmö: Liber
- Almqvist, R. M. (2006). *New public management – om konkurrensutsättning, kontrakt och kontroll*. Malmö: Liber.
- Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder: Att förstå och förklara samtiden*. Stockholm: Liber.
- Ballet, K. & Kelchtermans, G. (2009). Struggling with workload: Primary teachers' experience of intensification. *Teaching and Teacher Education* 25(8):1150-1157
- Björklund, A & Holm, K. (2016). Lärarna dras med stor administrativ börda. *Sveriges television*, 9 mars. [2016-11-02]
- Carp, O. (2013) Sverige sämst i klassen. *Dagens nyheter*, 3 december.
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/sverige-samst-i-klassen/> [2016-10-28]
- Deegan, C. & Unerman, J. (2011). *Financial accounting theory*. Storbritannien: McGrawHill Education
- Delin, M. & Örstadius, K. (2016). Svenska skolresultat vänder uppåt. *Dagens nyheter*, 6 december.
<http://www.dn.se/nyheter/sverige/ny-pisa-matning-skolresultaten-vander-uppat/> [2016-12-07]
- Evetts, J. (2009). New Professionalism and New Public Management: Changes, Continuities and Consequences. *Comparative Sociology*, 8(2): 247-266
- Fitzgerald, T. (2008). The continuing politics of mistrust: Performance management and the erosion of professional work. *Journal of Educational Administration and History* 40(2):113-128
- Forssell, A. & Ivarsson Westerberg, A. (2014). *Administrationssamhället*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Forssell, A & Ivarsson Westerberg, A. (2014). New Public Management och administrationssamhället. *Organisation & Samhälle: svensk företagsekonomisk tidskrift* (2): 40-43
- Grape, O., Blom, B. & Johansson, R. (2006). *Organisation och omvärld - nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur
- Hasselbladh, H., Bejerot, E. & Gustafsson, Å. R. (2008). *Bortom New Public Management – Institutionell transformation i svensk sjukvård*. Lund: Academia Adacta

- Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Stockholm: Gleerups.
- Hodson, R. (1991). The active worker. Compliance and autonomy at the workplace. *Journal of Contemporary Ethnography* 20(1):47-78
- Ivarsson Westerberg, A. (2004). *Papperspolisen: den ökande administrationen i moderna organisationer*. Diss., Stockholm: Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm (EFI)
- Johansson, R. (1992). *Vid byråkratins gränser. Om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. Lund: Arkiv
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, L. (2014). *Nya utvärderingsmonstret: Om kvalitetsmätning i den offentliga sektorn*. Lund: Studentlitteratur
- Lipsky, M. (2010). *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.
- Lundström, U. (2015). Teacher autonomy in the era of New Public Management. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*; 1(2):73-75
- Läraryrket (2015). Allt fler lärare sjukskrivna på grund av stress. Publicerat 2015-06-05 <https://www.lararforbundet.se/artiklar/allt-fler-larare-sjukskrivna-pa-grund-av-stress> [2016-10-29]
- Läraryrket (2013). *Låt lärare vara lärare. Perspektiv på läraryrket arbetsbelastning* Stockholm: Läraryrket
- Mausethagen, S. (2012). A research review of the impact of accountability policies on teachers' workplace relations. *Educational Research Review* 9:16-33
- Moore, A., Edwards, G., Halpin, D & George, R. (2002). Compliance, Resistance and Pragmatism: The (Re) construction of schoolteachers identities in a period of intense educational reform. *British Educational Research Journal* 28(4):551-565
- Persson, A. (2006). Nöjda som lärare, missnöjda som anställda – skolexistens mellan mening och missnöje. I Petterson, H. (red.) *Villkor i arbetet med människor – en antologi om human servicearbete*. Malmö: Arbetslivsinstitutet 4:19-36

Rudhe, Elisabet (2012). Administrationen tar allt mer tid från lärares kärnuppdrag. *Lärarnas tidning*, 10 maj. <http://lararnastidning.se/administration-tar-allt-mer-tid-fran-larares-karnuppdrag/> [2016-11-02]

Skolverket (2015). *Grundskollärares tidsanvändning: En fördjupad analys av "Lärarnas yrkesvardag"*. Stockholm: Skolverkets rapport 2015:417

Stenlås, N. (2011). Lärarkyrket mellan autonomi och statliga reformideologier. *Arbetsmarknad & arbetsliv* 14(4):11-27

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Tummers, L., Bekkers, V & Steijn, B. (2009). Policy Alienation of Public Professionals. *Public Management Review*, 11(5): 685-706

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Bilaga 1

Informationsblad

Hej,

Vi heter Lina Sjöberg och Molly Jannerman och är studenter på Södertörns högskola. Vi läser sista året på Personalvetarprogrammet och skriver nu under ht-16 vår kandidatuppsats i sociologi. Uppsatsens ämne kommer behandla lärares arbetssituation mot bakgrund av de reformer som genomförts under de senaste årtiondena, där vårt syfte är att belysa hur administrationens roll ser ut, upplevs och hanteras i läraryrket. Vi är intresserade av era subjektiva åsikter och synpunkter då uppsatsen utgångspunkt är lärares egna förståelse av sitt arbete.

Vi söker nu dig som är grundskolelärare och som har arbetat som detta under minst 5 år. Som deltagare i studien kommer dina uppgifter behandlas konfidentiellt och det kommer i uppsatsen inte finnas några uppgifter som kan knytas an till din arbetsplats eller dig som person. Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst välja att hoppa över en intervjufråga. Intervjun beräknas ta cirka en timme och om det finns tid och möjlighet ser vi gärna att den utförs under vecka 47. Om du samtycker kommer intervjun att spelas in. Inspelningen kommer endast avlyssnas av oss och användas för att underlätta transkriberingen av intervjun, för att sedan raderas.

Vi skulle bli väldigt tacksamma om du vill ställa upp som intervjuperson i vår studie och dela med dig av dina erfarenheter och upplevelser av läraryrket. Anmäl ditt intresse till oss via mejl eller telefon. Vid eventuella frågor eller funderingar är du också varmt välkommen att kontakta oss eller vår handledare.

Vänliga hälsingar,

Lina Sjöberg
070-XXX XX XX
lina01.sjoberg@student.sh.se

Molly Jannerman
070-XXX XX XX
molly01.jannerman@student.sh.se

Handledare
Stefan Svallfors
08-XXX XX XX
stefan.svallfors@sh.se

Bilaga 2

Intervjuguide

Att börja med:

- Informera om studiens syfte (övergripande)
- Informera om hur intervjun kommer gå till & hur uppgifterna kommer hanteras
- Kontrollera att de samtycker till att intervjun spelas in

Bakgrund/Inledning

- Berätta lite om din yrkesbakgrund?
 - Hur länge har du arbetat som lärare?
 - Vilka ämnen? Åldrar?
- Hur kom det sig att du ville bli just lärare?
 - Blev det som du hade tänkt dig? Om nej, vad skiljer sig?

Arbetsituation

- Hur ser en vanlig arbetsdag ut för dig?
- Upplever du att lärarrollen har förändrats under din tid som lärare?
 - Hur tror du att samhällets syn på lärare ser ut? Har den förändrats?
- Vad skulle du säga är det bästa med ditt arbete?
- Finns det något som är mindre bra?
- Har du tillräckligt med tid och resurser för att hinna med alla arbetsuppgifter som du förväntas utföra?
 - Om inte, hur hanterar du det? Vilka arbetsuppgifter är svårast att hinna med? Vilka arbetsuppgifter prioriterar du? Vilka prioriteras bort?
- Händer det att du utför arbetsuppgifter som du upplever inte ingår i din yrkesroll?
 - Vilka?
- Hur stort utrymme får du att själv styra över ditt arbete (autonomi)? Är det någon skillnad sen du började arbeta som lärare?

Administration och strategier

- Märker du av att det är ett ökat fokus på mål- och resultatstyrning? Hur?
Vilka arbetsuppgifter av administrativ karaktär finns i ditt arbete?
(Hur är det med åtgärdsprogram, omdömesskrivning, pedagogiska planeringar, rapporteringar till kommunen eller skolverket, närvaroregistrering, pedagogiska kartläggningar?)
 - Hur mycket tid skulle du uppskatta att administrativt arbete tar en vanlig arbetsdag?
- Upplever du att administrationens omfattning har förändrats under din tid som lärare?
Hur? Konsekvenser? Bra? Dåligt?
- Är alla administrativa uppgifter viktiga och fyller en funktion för arbetet i skolan?
 - Om nej, hur hanterar du de uppgifter som upplevs mindre relevanta?

- Skulle du säga att du har ett stressigt arbete? Har stressnivån förändrats under din tid som lärare? (Vad är det för uppgifter som läggs på?)
- Händer ibland att du eller dina kollegor tar genvägar för att göra klart administrativa uppgifter eller utför dem på ett annat sätt än vad som är tänkt? På vilket sätt, ge exempel? (Om nej, utför du alltid administrativt arbete utifrån överordnades krav?)
- Finns det några administrativa uppgifter som du vet att det slarvas lite med inom skolan?
- Händer det att du ibland bortprioriterar administrativa arbetsuppgifter för att ägna dig åt något du anser vara viktigare?
- Anser du att ett ökad fokus på administration höjer läraryrkets status? Eller tvärtom?

Avslutning administration

- Finns det administrativa uppgifter som du gör men som du upplever skulle kunna göras av någon annan?
- Händer det att du eller dina kollegor ibland diskuterar brister i hur ledningen organiserar ert arbete? (hur politikerna eller kommen sköter saker - t.ex. beslut)
- Känner du att du som lärare kan vara med och påverka skolans utformning? (har man lyssnat på lärarna innan man genomfört reformerna?)

Avslutande frågor

- Om du fick förändra något i din arbetssituation, vad skulle det vara? (en eller flera saker)
- Känner du att vi lyckats fånga din arbetssituation på ett rättvist sätt?
- Är det något du känner att du vill tillägga?